

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : ΛΑΓΟΥΜΙΝΤΖΗ ΙΩΑΝΝΑ
ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΑΝΟΣ**

ΠΑΤΡΑ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	3
Ορισμοί.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Μορφές οικογένειας.....	8
Λειτουργίες οικογένειας.....	14
Δομή οικογένειας.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Οι ρόλοι των δύο φύλων.....	21
Οι ρόλοι των δύο φύλων στην παραδοσιακή οικογένεια.....	22
Οι ρόλοι των δύο φύλων στη σύγχρονη οικογένεια.....	27
Η θέση των δύο φύλων.....	34
Τα στερεότυπα χαρακτηριστικά προσωπικότητας των δύο φύλων.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Κοινωνικοποίηση-Εννοιολογικός προσδιορισμός.....	45
Η οικογένεια ως πρωταρχικός φορέας κοινωνικοποίησης.....	48
Θεωρίες κοινωνικοποίησης.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Συμπεράσματα.....	68
Προτάσεις.....	70
Ο ρόλος της κοινωνικής εργασίας.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εξέλιξη της κοινωνίας προϋποθέτει την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους αρχικά μέσω της αναπαραγωγής του, μέσω δηλαδή της διαίωσισης του ανθρώπινου είδους. Ο άνθρωπος για να μπορέσει να εξελιχθεί και να επιβιώσει στην κοινωνία έχει ανάγκη από συναναστροφές με άλλους ανθρώπους για να καλύψει τις κοινωνικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές του ανάγκες. Η ανάγκη αυτή οδηγεί στην ενστικτώδη επαφή και έλξη των ανθρώπων με αποτέλεσμα την αμοιβαία επιθυμία της κοινής συμβίωσης των ατόμων αυτών τη δημιουργία μιας κοινής ζωής, το γάμο.

Θα μπορούσαμε να πούμε πως η κοινωνία είναι αυτή που οδηγεί τους ανθρώπους σε μια «κοινωνικά αποδεκτή» συμπεριφορά με το να επιβάλλει κατά κάποιο τρόπο τι θεωρείται επιθυμητό ή σωστό και τι όχι. Ποιος είναι αυτός που «επέβαλλε» στους ανθρώπους το γάμο ως απαραίτητο κοινωνικό θεσμό μέσω του οποίου νομιμοποιούνται οι σχέσεις των ανθρώπων; Η απάντηση δε μπορεί να είναι παρά μόνο μία, η κοινωνία.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει πως δεν υπάρχουν άνθρωποι που επιλέγουν διαφορετικό τρόπο ζωής από τον κοινωνικά παραδεκτό, αλλά κατά κανόνα για να είναι ένας άνθρωπος κοινωνικά αποδεκτός και σύμφωνος με τους θεσμούς της κοινωνίας που ζει οφείλει να ακολουθεί τις κοινωνικές επιταγές.

Είναι λοιπόν δεδομένο ότι «ο γάμος αποτελεί τον κοινωνικό θεσμό που αναγνωρίζει κοινωνικά την ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων και χαρακτηρίζεται από την αμοιβαία πρόθεση μακρόχρονης διατήρησής της, την κατά κανόνα συνοίκηση των συζύγων, τη ρύθμιση των γενετήσιων σχέσεων μεταξύ των συζύγων και των υπόλοιπων προσώπων εντός και εκτός της οικογένειας, την αμοιβαία πρόθεση αναπαραγωγής, την οικονομική συνεργασία των συζύγων και την από

κοινού ανάληψη υποχρεώσεων διατροφής, ανατροφής και αποκατάστασης των κοινών τέκνων». (Τσαούσης, 1983)

Η οικογένεια που δημιουργείται με το γάμο διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή όπως διαφέρει και ο τρόπος που διαμορφώνονται οι σχέσεις γάμου. Παλαιότερα η εκλογή του συντρόφου γινόταν από άλλους εκτός του συζυγικού ζεύγους και αυτό καταδεικνύει την ελάχιστη σημασία που είχαν οι συναισθηματικοί δεσμοί εκείνη την εποχή.

Αντίθετα από τις αρχές του εικοστού αιώνα και μετά η επιλογή του συντρόφου επηρεαζόταν σημαντικά από την προσωπική επιθυμία και την ανάγκη των ατόμων να εξασφαλίσουν μια σχέση που να τους προσφέρει συναισθηματική και ψυχολογική κάλυψη. Επιπλέον συνδέθηκε η σεξουαλική επιθυμία των ατόμων με το γάμο και δεν αποτελούσε πια η σεξουαλική επαφή μόνο το μέσο αναπαραγωγής. Ακόμη αξίζει να σημειωθεί πως η ιδιαίτερη σημασία που δινόταν στην συναισθηματική κάλυψη των ατόμων ευνόησε και τις σχέσεις γονέων και παιδιών αφού απέκτησαν εντονότερο συναισθηματικό περιεχόμενο και εμφανίστηκε η διάθεση και το ενδιαφέρον των γονέων για τη σωστή εκπαίδευση των παιδιών. (Giddens, 1993)

Με τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας από παραδοσιακή-αγροτική σε σύγχρονη-αστική επήλθαν σημαντικές αλλαγές στη μορφή, στις λειτουργίες και στη δομή της οικογένειας που από παραδοσιακή-αγροτική εκσυγχρονίστηκε και αυτή σε σύγχρονη-αστική. Αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών ήταν και η διαφοροποίηση των ρόλων των δύο φύλων από παραδοσιακούς σε σύγχρονους που θα αναλυθούν σε επόμενα κεφάλαια.

Το ζευγάρι των συζύγων είναι εκείνοι που φέρουν την αποκλειστική ευθύνη της προστασίας των παιδιών που φέρνουν στον κόσμο. Οι γονείς οφείλουν να

συνειδητοποιήσουν ότι ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός τόσο για την νοητική, συναισθηματική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού όσο και για την κοινωνικοποίησή του.

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να σκιαγραφηθούν αρχικά αυτές οι αλλαγές στις μορφές της οικογένειας, στις λειτουργίες και στη δομή της στη σημερινή εποχή. Επιπλέον να μελετηθούν οι πολλαπλοί ρόλοι των δύο φύλων όπως αυτοί συναντώνται στη σημερινή σύγχρονη οικογένεια και όπως αυτοί επηρεάζουν τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού, την αγωγή και κοινωνικοποίησή του.

Ταυτόχρονα με τη μελέτη των ρόλων των δύο φύλων κρίνεται σκόπιμο να υπάρξει αναφορά στη θέση των δύο φύλων στη σημερινή κοινωνία και στο πώς επηρεάζονται οι ρόλοι από αυτή τη θέση. Τα στερεότυπα και οι διακρίσεις φαίνεται να υπάρχουν ακόμη και σήμερα γεγονός που επηρεάζει κατά πολύ τους ρόλους τόσο των γυναικών όσο και των αντρών και κατ' επέκταση και την κοινωνικοποίηση των παιδιών.

Η οικογένεια αποτελεί εξάλλου τον πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης των παιδιών. Επομένως οι γονείς είναι εκείνοι που θα μεταδώσουν στα παιδιά τους κανόνες συμπεριφοράς, τους ρόλους, τις αξίες, όλα τα απαραίτητα εφόδια για την κοινωνική ένταξη του ατόμου και που τελικά θα συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Το βασικότερο όμως στοιχείο που θα μελετήσουμε είναι το πώς μεταβιβάζονται στα παιδιά τα πρότυπα και τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου που αποτελεί μια σημαντικότερη πλευρά της ευρύτερης κοινωνικοποίησης.

ΟΡΙΣΜΟΙ

Ρόλος : Με τον όρο ρόλο, εννοούμε τη συμπεριφορά που αναμένεται από τον κάτοχο μιας θέσης στη σχέση του με τον κάτοχο μιας άλλης θέσης. Ως αναμενόμενη συμπεριφορά ο ρόλος είναι ένα κανονιστικό πρότυπο. Κατά τον Ραλφ Λίντον ο ρόλος αποτελεί τη δυναμική όψη της θέσης. (Τσαούσης, 1989)

Οικογένεια : Με τον όρο οικογένεια, εννοούμε τη νόμιμη, μόνιμη και κατά κανόνα τυπική γενετήσια ένωση των δύο συζύγων με τα τέκνα τους, που περιλαμβάνει συχνά και τρίτα πρόσωπα που συνδέονται με στενούς δεσμούς συγγένειας με έναν από τους συζύγους. Η οικογένεια αποτελεί την αφετηρία και το κέντρο των δεσμών συγγένειας. Η οικογένεια και η συγγένεια είναι πολύσκοποι ή πολυλειτουργικοί κοινωνικοί θεσμοί που εξασφαλίζουν τη βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή της κοινωνίας (γέννηση και ανατροφή των τέκνων) και παράλληλα την αμοιβαία προστασία και βοήθεια μεταξύ των προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς δεσμούς. (Τσαούσης, 1989)

Κοινωνικοποίηση : Με τον όρο κοινωνικοποίηση, εννοούμε τη διαδικασία της κοινωνικής αναπαραγωγής ενός κοινωνικού συνόλου. Από τη μεριά του κοινωνικού συνόλου ειδομένη η κοινωνικοποίηση συνίσταται στη μεταβίβαση της κοινωνικής κληρονομιάς, του πολιτισμού του κοινωνικού συνόλου από τη μια γενιά στην άλλη. Είναι η διαδικασία της κοινωνικής παραγωγής της νέας γενιάς. Από τη μεριά του ατόμου η κοινωνικοποίηση σημαίνει την εκ μέρους του εσωτερίκευση των κανόνων συμπεριφοράς, των τρόπων ενέργειας και του συστήματος αξιών ενός κοινωνικού συνόλου. Η κοινωνικοποίηση διακρίνεται σε πρωτογενή και δευτερογενή. (Τσαούσης, 1989).

Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στην πρωτογενή κοινωνικοποίηση η οποία συντελείται στα πρώτα κυρίως χρόνια της ζωής του ανθρώπου στα πλαίσια πρωτογενών ομάδων και ιδιαίτερα της οικογένειας. (Τσαούσης, 1989)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στις σύγχρονες και ταυτόχρονα σύνθετες κοινωνίες, όπως είναι και η Ελληνική, παρατηρούνται περισσότερες από μία μορφές οικογένειας. Ιστορικά από τους αρχαίους πολιτισμούς, έστω κι αν διακρίνονταν από έναν ελάχιστο βαθμό συνθετότητας, έως ακόμη και το Μεσαίωνα αλλά και τις νεότερες ιστορικές περιόδους διακρίνονται διαφοροποιήσεις στις μορφές οικογένειας. Οι διαφοροποιήσεις αυτές οφείλονται κυρίως σε λόγους εθνικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, νομικούς και πολιτικούς. (Francois de Singly, 1996)

Μερικές από τις μορφές οικογένειας που συναντάμε στις σύγχρονες κοινωνίες είναι οι εξής: πυρηνική, εκτεταμένη, μονογονεϊκή, οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας, χωλές οικογένειες, οικογένειες σε δεύτερο γάμο.

Συζυγική ή πυρηνική ή μικρή οικογένεια : Πρόκειται για τον πιο βασικό και διαδεδομένο τύπο οικογένειας στις σύγχρονες βιομηχανικές-αστιακές κοινωνίες. Αποτελείται από το ζευγάρι των συζύγων και τα παιδιά τους που συνήθως ο αριθμός τους είναι περιορισμένος. Η πυρηνική οικογένεια είναι η βάση της τεκνοποιίας και της ανατροφής των παιδιών και αποτελεί πηγή συναισθηματικής στήριξης και ευφορίας για τα μέλη της. Χαρακτηριστικό της συζυγικής οικογένειας είναι ότι διαβιώνει ανεξάρτητα από άλλες συγγενικές συζυγικές οικογένειες, σε αντίθεση με την εκτεταμένη οικογένεια, διατηρεί όμως σχέσεις με αυτές που συχνά στις σύγχρονες κοινωνίες αποτελούν ίσως το μοναδικό κοινωνικό της περίγυρο. Τέλος αποτελεί μια ανεξάρτητη οικονομική μονάδα τα έσοδα της οποίας προέρχονται από την εργασία του ενός ή και των δύο συζύγων. (Τσαούσης, 1983, Μουσούρου, 1989, Francois De Singly, 1996)

Εκτεταμένη οικογένεια : Αυτός ο τύπος οικογένειας συναντάται στις αγροτικές-γεωργικές κοινωνίες και περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές προσώπων που ζουν στο ίδιο σπίτι. Σε αντίθεση δηλαδή με την πυρηνική οικογένεια, την εκτεταμένη ή αλλιώς την παραδοσιακή οικογένεια αποτελούν οι σύζυγοι, τα παιδιά τους που συνήθως ξεπερνούν τα δύο και συγγενείς του ενός ή του άλλου συζύγου όπως οι γονείς του ή τα αδέρφια του. Τα πρόσωπα αυτά εκτός από το ότι συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς συναποτελούν και μια οικονομική μονάδα. Όλα τα μέλη της οικογένειας συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών συμβάλλουν στην παραγωγική δραστηριότητα. Τα έσοδα της εκτεταμένης οικογένειας προέρχονται δηλαδή από την εργασία όλων των ατόμων που την αποτελούν και τα έξοδα μοιράζονται εξίσου. (Τσαούσης, 1983, Μουσούρου, 1989)

Μονογονεϊκή οικογένεια : Πρόκειται για τον τύπο οικογένειας που αποτελείται από έναν ενήλικα και τα παιδιά του. Χαρακτηρίζεται ως μητροκεντρική όταν αρχηγός της οικογένειας είναι η μητέρα και πατροκεντρική όταν αρχηγός της οικογένειας είναι ο πατέρας. Η μορφή αυτή οικογένειας προέρχεται είτε ύστερα από θάνατο του ενός συζύγου, ή από το διαζύγιο των συζύγων ή από προσωπική και συνειδητή επιλογή συνήθως της μητέρας. (Τσαούσης, 1983)

Ένα σημαντικό γεγονός που παρατηρείται στις σύγχρονες κοινωνίες είναι μια αύξηση του ποσοστού των άγαμων μητέρων σαν αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής άρνησης τέλεσης γάμου αλλά ταυτόχρονα επιθυμίας απόκτησης παιδιών. Αρνούνται τη συζυγική αλλά όχι τη γονεϊκή σχέση. Αυτή η αύξηση ενισχύεται και από το γεγονός ότι έχουν εξαλειφθεί οι προκαταλήψεις ως προς τις άγαμες μητέρες. (Μουσούρου, 1989)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών είναι μητροκεντρικές και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν σοβαρότατα οικονομικά

προβλήματα λόγω της δυσκολίας εύρεσης εργασίας και των χαμηλότερων μισθών που έχουν σε αντίθεση με τους άντρες. Αντίθετα οι πατροκεντρικές οικογένειες αντιμετωπίζουν άλλα προβλήματα, περισσότερο πρακτικά. Οι άντρες δεν είναι προετοιμασμένοι να αναλάβουν το γονεϊκό ρόλο όπως οι γυναίκες πόσο μάλλον να έχουν μόνοι την ευθύνη των παιδιών τους. (Μουσούρου, 1989)

Οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας : Στη σύγχρονη κοινωνία η γυναίκα δεν διεκδικεί μόνο το ρόλο της μητέρας αλλά και το ρόλο της εργαζόμενης. Συνέπεια τούτου ήταν να δημιουργηθούν οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Οι *παραδοσιακές*, όπου ενώ και οι δύο σύζυγοι είναι φιλόδοξοι επαγγελματικά, η σύζυγος δίνει μέγιστη σημασία στην οικογένεια και όχι στη σταδιοδρομία της. Οι *οικογενειοκεντρικές*, όπου η μέγιστη σημασία και των δύο συζύγων είναι η οικογένειά τους. Οι *επαγγελματοκεντρικές*, όπου και οι δύο σύζυγοι αποδίδουν μέγιστη σημασία στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Τέλος οι *επαναστατικές*, όπου η σύζυγος είναι αυτή που ενδιαφέρεται περισσότερο για τις επαγγελματικές της φιλοδοξίες ενώ ο σύζυγος δίνει μεγαλύτερη σημασία στην οικογένεια.

Παρόλο που μια οικογένεια μπορεί να είναι συζυγική ως προς τη μορφή μπορεί ταυτόχρονα να είναι και οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας ως προς τη δομή της. Οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας αποτελούν ένα διαφορετικό σχήμα οργάνωσης του ιδιωτικού βίου και αυτό οφείλεται κυρίως στις διαφορές που υπάρχουν στους ρόλους που τα άτομα υιοθετούν. Οι ρόλοι και οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια δεν ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα αλλά τις επιθυμίες και τις δυνατότητες κάθε ατόμου άσχετα από το φύλο του.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας έχουν να αντιμετωπίσουν εκτός από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε συζυγική

οικογένεια και όλα τα πρόσθετα προβλήματα που προκύπτουν ακριβώς από την ίδια τη δομή της. Αυτά συνοψίζονται στο βάρος των διαφορετικών ρόλων που το ζευγάρι υιοθετεί, στην πίεση που ο κοινωνικός περίγυρος ασκεί στο ζευγάρι επειδή συνήθως δε μπορούν να κατανοήσουν τον τρόπο ζωής του ζευγαριού, στο συνδυασμό καριέρας και απόκτησης παιδιών και στην έλλειψη χρόνου για την όποια κοινωνική δραστηριότητα. (Μουσούρου, 1989)

Μια ακόμη μορφή οικογένειας που συναντάμε στη σύγχρονη κοινωνία είναι οι **χωλές οικογένειες** όπου κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η διάσπαση της οικογένειας σε δύο τμήματα. Το ζευγάρι για μεγάλα χρονικά διαστήματα ζει χωριστά χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει συναισθηματικό δέσιμο. Οι λόγοι αυτής της διάσπασης χωρίζονται σε τυπικά ακούσιους, όταν αφορούν ασθένεια, στρατιωτική θητεία ή φυλάκιση και σε τυπικά εκούσιους όταν αφορούν μετανάστευση ή επάγγελμα όπως είναι οι ναυτικοί, οι πολιτικοί, υπάλληλοι αποσπασμένοι σε άλλη περιοχή από αυτή που διαμένει μόνιμα η οικογένεια.

Όποιοι και αν είναι οι λόγοι που οδηγούν ένα ζευγάρι στη χωριστή διαβίωσή του για μεγάλο χρονικό διάστημα, έχουν παρατηρηθεί επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών αυτών των οικογενειών. Για παράδειγμα στις οικογένειες όπου απουσίαζε ο πατέρας για μεγάλο χρονικό διάστημα παρατηρήθηκε στα παιδιά μειωμένη υπευθυνότητα, έλλειψη αυτοσεβασμού και ηγετικών ικανοτήτων. (Μουσούρου, 1989)

Οικογένειες που δημιουργούνται από το δεύτερο γάμο του ενός ή και των δύο συζύγων : Η αύξηση των διαζυγίων στη σύγχρονη κοινωνία είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού των δεύτερων γάμων. Εκτός από το διαζύγιο ένας άλλος λόγος που μπορεί να οδηγήσει έναν άντρα ή μια γυναίκα στη σύναψη ενός δεύτερου γάμου είναι και η χηρεία.

Ο τύπος αυτός οικογένειας παρουσιάζει μια σημαντική ιδιομορφία που δεν τη συναντάμε σε κανέναν άλλο τύπο. Παρουσιάζουν πολλούς συνδυασμούς διαφόρων οικογενειακών καταστάσεων. Για να δημιουργηθεί μια τέτοια οικογένεια μπορεί να ισχύουν τα εξής : **α)** Και οι δύο σύζυγοι να συνάπτουν δεύτερο γάμο χωρίς να έχουν παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Σε αυτή την περίπτωση μπορούν να κάνουν τα δικά τους παιδιά και να ισχύει για αυτή την οικογένεια ό,τι θα ίσχυε για μια οικογένεια σε πρώτο γάμο. **β)** Ο σύζυγος ή η σύζυγος να συνάπτουν δεύτερο γάμο και να έχουν ένα ή περισσότερα παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Σε αυτή την περίπτωση τα παιδιά από τον πρώτο γάμο του ενός συζύγου ζουν στο ίδιο σπίτι με τη φυσική μητέρα ή τον φυσικό πατέρα και τον πατριό ή τη μητριά αντίστοιχα. Επιπλέον αν δέχονται επισκέψεις και από τον φυσικό γονέα που δε ζει μαζί τους τότε τα πράγματα περιπλέκονται ακόμη περισσότερο. **γ)** Και οι δύο σύζυγοι συνάπτουν δεύτερο γάμο και έχουν παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Στην περίπτωση που τα παιδιά και των δύο συζύγων ζουν μαζί τότε και οι δύο σύζυγοι έχουν το ρόλο του πατριού και της μητριάς στα παιδιά του άλλου. Επιπλέον αν οι δύο σύζυγοι αποφασίσουν να κάνουν δικά τους παιδιά τότε μέσα στην ίδια οικογένεια συμβιώνουν ετεροθαλή αδέρφια, φυσικά αδέρφια, φυσικοί γονείς και θετοί γονείς.

Αν αναλογιστούμε πόσο δύσκολες και περίπλοκες είναι οι σχέσεις και οι ρόλοι των ανθρώπων μέσα σε μια οικογένεια από πρώτο γάμο, δεν είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς πόσο περισσότερο περιπλέκονται οι σχέσεις των ατόμων που ζουν μέσα σε μια τέτοια οικογένεια. Ακόμη πόσο δυσχεραίνουν οι σχέσεις με τους υπόλοιπους συγγενείς που ίσως να μην κατανοούν πλήρως αυτό το σχήμα οικογένειας.

Πολλά είναι τα προβλήματα που προκύπτουν από μια τέτοια μορφή οικογένειας τόσο ως προς τη δομή της όσο και ως προς τους ρόλους που

αναλαμβάνουν τα άτομα. Οι οικογένειες αυτές έχουν να επιλύσουν προβλήματα άγνωστα σε άλλες μορφές οικογένειας όπως οι όροι συγγένειας, η διαπαιδαγώγηση των παιδιών, οι νομικές σχέσεις που προκύπτουν. Έτσι πολύ συχνά προκύπτουν ασυμφωνίες, διαφορές και ένταση. (Μουσούρου, 1989)

Ασφαλώς στη σύγχρονη κοινωνία που ζούμε υπάρχουν ακόμη εναλλακτικά σχήματα οργάνωσης ιδιωτικού βίου που όμως διαφοροποιούνται κατά πολύ από τη συμβατική μορφή οικογένειας τόσο ως προς την οργάνωση του ιδιωτικού βίου όσο και ως προς τη δομή τους. Αυτά τα εναλλακτικά σχήματα είναι τα άτεκνα ζευγάρια, τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, το κοινόβιο, ο ανοιχτός γάμος, η μοναχικότητα.

Είναι όμως γεγονός ότι στη σημερινή ελληνική κοινωνία όταν αναφερόμαστε στην ελληνική οικογένεια έχουμε στο μυαλό μας την πυρηνική οικογένεια, η οποία έχει επικρατήσει χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μια οικογένεια ανήκει μόνο σε έναν τύπο. Μπορεί δηλαδή μια οικογένεια να είναι πυρηνική και ταυτόχρονα διπλής σταδιοδρομίας.

ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια ως κοινωνικός θεσμός εμφανίζεται σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες με πολλές διαφοροποιήσεις βέβαια. Αυτό συμβαίνει διότι η ύπαρξη της οικογένειας συνδέεται με την εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας. Ο θεσμός της οικογένειας επιβάλλεται κατά κάποιο τρόπο στα μέλη της κοινωνίας γιατί μέσω του θεσμού αυτού επιτυγχάνεται η κοινωνική αποδοχή των ατόμων, η κοινωνική τους ένταξη και υλοποιούνται τόσο οι ατομικοί όσο και οι συλλογικοί στόχοι τους.

Οι στόχοι αυτοί παραμένουν σταθεροί και είναι ανάλογοι με τη δομή της εκάστοτε κοινωνίας και προσδιορίζουν και τις λειτουργίες της οικογένειας. Οι όποιες αλλαγές και διαφοροποιήσεις στην κοινωνία επιφέρουν αλλαγές και διαφοροποιήσεις τόσο στους στόχους της οικογένειας όσο και στις λειτουργίες της.

Η βασικότερη λειτουργία της οικογένειας είναι η απόκτηση παιδιών, η αναπαραγωγή και διαίωνιση του ανθρώπινου είδους. Χωρίς αυτή τη λειτουργία δε θα υπάρξει η αναπαραγωγή της κοινωνίας, δε θα υφίσταται η οικογένεια σαν ομάδα, δε θα συνεχιστεί η συγγένεια.

Στη σύγχρονη κοινωνία υπάρχει μια διαφοροποίηση της αναπαραγωγικής λειτουργίας και των σεξουαλικών σχέσεων. Οι νέες κοινωνικές αξίες και η ανάπτυξη της τεχνολογίας δεν ταυτίζουν απαραίτητα την αναπαραγωγή με τη σεξουαλική δραστηριότητα αλλά τις διαχωρίζουν σαν δύο διαφορετικές λειτουργίες της σημερινής οικογένειας. (Μουσούρου, 1989)

Οι λειτουργίες της οικογένειας περιστρέφονται γύρω από τα παιδιά και την κάλυψη των αναγκών τους. Έτσι η βασική μέριμνα της οικογένειας είναι η κάλυψη τόσο των υλικών όσο και των ψυχικών, συναισθηματικών και γνωστικών αναγκών των παιδιών.

Η οικογένεια στη σύγχρονη κοινωνία αγωνίζεται να κερδίσει τα προς το ζην έξω από το σπίτι. Η οικογένεια παύει να αποτελεί μια μονάδα παραγωγής αγαθών αλλά και κατανάλωσής τους και πλέον με την εργασία εκτός σπιτιού αποτελεί μόνο μονάδα κατανάλωσης των αγαθών που παράγονται από τη σύγχρονη βιομηχανία.

Η εκπαίδευση των παιδιών αποτελεί βασικό σκοπό της οικογένειας. Μέσα στην οικογένεια τα παιδιά αποκτούν τις πρώτες τους γνώσεις. Οι γονείς είναι εκείνοι που θα μεταβιβάσουν στα παιδιά τις κοινωνικές αξίες, τους κανόνες συμπεριφοράς, τις πολιτισμικές αξίες, τα ήθη, τα έθιμα. Μπορεί βέβαια στη σύγχρονη κοινωνία να έχει περιοριστεί κάπως η λειτουργία αυτή, λόγω κυρίως του τρόπου ζωής και των αυξημένων ευθυνών των γονιών, όμως πάντα η οικογένεια είναι αυτή που δίνει στα παιδιά τα πρώτα στοιχεία της κοινωνικοποίησής τους. Όσο για τις πιο εξειδικευμένες γνώσεις που πρέπει να διαθέτει κάθε παιδί είναι σκοπός του σχολείου και αργότερα του πανεπιστημίου να τις μεταδώσει.

Τέλος ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή της οικογένειας στην κάλυψη των ψυχολογικών αναγκών των μελών της. Στη σύγχρονη κοινωνία που χαρακτηρίζεται από ρευστότητα στις κοινωνικές σχέσεις, δημιουργούνται αισθήματα ανασφάλειας στα άτομα. Συνέπεια τούτου είναι να στρέφονται προς την οικογένεια για να νιώσουν ασφάλεια και σταθερότητα.

Ο σύγχρονος όμως τρόπος ζωής, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι άνθρωποι, οι πολλές ώρες που αναγκάζονται να εργάζονται οι γονείς ώστε να καλύψουν τις υλικές ανάγκες της οικογένειας έχουν σαν αποτέλεσμα να περιορίζουν τη δυνατότητα κάλυψης των ψυχολογικών και συναισθηματικών αναγκών των παιδιών. (Μουσούρου, 1989)

Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια σαν κοινωνική ομάδα που είναι εκτός από τους σκοπούς και τις λειτουργίες που έχει να επιτελέσει όπως έχουμε ήδη αναφέρει, έχει και μια συγκεκριμένη δομή. Όταν αναφερόμαστε στη δομή της οικογένειας εννοούμε ένα σταθερό δίκτυο σχέσεων μεταξύ κοινωνικών ρόλων. Η δομή δηλαδή της οικογένειας παραπέμπει στην έννοια της ιεραρχίας των θέσεων των ατόμων και στην έννοια της συμπεριφοράς που αναμένεται από τον κάτοχο αυτής της θέσης, από τον ρόλο του.

Η κοινωνία είναι αυτή που προσδιορίζει κάθε φορά την ιεραρχία των θέσεων αλλά και τους αναμενόμενους ρόλους για τα άτομα. Έτσι η όποια αναφορά γίνεται για θέσεις, ρόλους και κατά συνέπεια για τη δομή της οικογένειας παραπέμπει στην κοινωνία που η κάθε οικογένεια συγκροτείται.

Κατά συνέπεια λοιπόν, στην παραδοσιακή αγροτική κοινωνία τόσο οι θέσεις όσο και οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια καθορίζονται και εξαρτώνται από το **φύλο** και την **ηλικία** των ατόμων. Πρόκειται δηλαδή για δύο χαρακτηριστικά που είναι δεδομένα για το άτομο και δεν επηρεάζονται από την προσωπικότητα του καθενός, από τις επιθυμίες ή τις ικανότητές του. Έτσι λοιπόν, οι θέσεις και οι ρόλοι των ατόμων προσδιορίζονται από ένα χαρακτηριστικό που παραμένει σταθερό σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, το φύλο και από ένα χαρακτηριστικό που εξ ορισμού μεταβάλλεται, την ηλικία.

Κατά αυτό τον τρόπο όμως, οι θέσεις και οι ρόλοι στην παραδοσιακή κοινωνία εκφράζουν μια ανισότητα και αναπαράγουν την έννοια της εξουσίας. Την ανισότητα των ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών, ενηλίκων και παιδιών και κατά συνέπεια την εξουσία του άνδρα στη γυναίκα και του ενήλικα στο παιδί. Επομένως

και την έννοια της εξάρτησης της γυναίκας από τον άνδρα, του παιδιού από τον ενήλικα και του νεότερου από τον μεγαλύτερο.

Επιπλέον επειδή η παραδοσιακή κοινωνία χαρακτηρίζεται από ακαμψία απορρίπτεται κάθε καινοτομία τόσο στους ρόλους όσο και στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων. Επομένως όσο πιο άκαμπτη είναι η οικογενειακή δομή τόσο περισσότερο αναπαράγονται οι ρόλοι αυτοί μέσω της κοινωνικοποίησης των παιδιών και συνειδητοποιούνται ως ταυτότητα. (Παρασκευόπουλος, Μπεζεβέγκης, Γιαννίτσας, Καραθανάση, 1995)

Αντίθετα η σύγχρονη αστική-βιομηχανική κοινωνία δε χαρακτηρίζεται από ακαμψία, ούτε από την κατανομή των ρόλων με βάση την ηλικία και το φύλο, τουλάχιστον όχι στο βαθμό που αυτό γινόταν στην παραδοσιακή κοινωνία. Ο εκσυγχρονισμός της κοινωνίας έχει επιφέρει αλλαγές στους ρόλους μέσα στην οικογένεια. Η σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται από έντονες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές. Η οικογένεια δεν αποτελεί πια την παραγωγική μονάδα που εξασφάλιζε τα προς το ζην στα μέλη της. Συνέπεια τούτου η ανάγκη των μελών να βγουν έξω από τον ιδιωτικό χώρο της οικογένειας, στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον ένα ακόμη χαρακτηριστικό της σύγχρονης κοινωνίας αποτελεί το γεγονός ότι τα έσοδα του συζύγου-πατέρα δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες της οικογένειας. Η αύξηση της κατανάλωσης αγαθών απαιτεί την αύξηση των εσόδων της οικογένειας. Αποτέλεσμα αυτών των νέων συνθηκών ήταν η έξοδος της συζύγου-μητέρας από το σπίτι και η ένταξή της στην αγορά εργασίας. Με αυτή την ουσιαστική αλλαγή στους ρόλους και στη δομή της οικογένειας καταργείται η όποια σχέση εξουσίας και εξάρτησης υπήρχε στο παρελθόν.

Ο εκσυγχρονισμός της κοινωνίας έχει σαν αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση των παραγόντων αυτών που προσδιορίζουν τη δομή της σύγχρονης οικογένειας. Το φύλο

και η ηλικία που χαρακτήριζαν την παραδοσιακή δομή της οικογένειας δίνουν τη θέση τους σε τέσσερις νέους παράγοντες που επιβάλλονται από τις νέες συνθήκες που επικρατούν.

α) Ο αριθμός και η ηλικία των παιδιών. Στις σύγχρονες κοινωνίες όσο αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών της οικογένειας και ανάλογα με την ηλικία τους, τόσο πιο ανισότιμοι είναι οι ρόλοι των συζύγων. Στην Ευρώπη και στην Αμερική αναφέρεται πως όταν στην οικογένεια υπάρχουν μικρά παιδιά τότε η σύζυγος-μητέρα εξαρτάται πολύ περισσότερο από τον σύζυγο είτε από οικονομικής πλευράς είτε από πλευράς λήψης αποφάσεων. Αυτό γίνεται συνήθως γιατί η μητέρα αναγκάζεται να εγκαταλείψει την εργασία της προκειμένου να μεγαλώσει τα παιδιά της. Στην Ελλάδα δεν ισχύει κάτι τέτοιο αλλά αντίθετα η εξουσία του συζύγου είναι αυτή που μειώνεται με τη γέννηση των παιδιών. Αυτό συμβαίνει γιατί συνήθως η σύζυγος-μητέρα έχει την ευχέρεια να δεχτεί τη βοήθεια συγγενικών προσώπων και πιο συχνά της μητέρας της έτσι ώστε να μη χρειαστεί να εγκαταλείψει την εργασία της και να μην αποδυναμωθεί η εξουσία της αφού οικονομικά τουλάχιστον δεν εξαρτάται από το σύζυγο.

β) Το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων. Τα τελευταία χρόνια αναμφισβήτητα έχει αυξηθεί το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων, τόσο των αντρών όσο και των γυναικών. Έχει παρατηρηθεί πως καθώς αυξάνονταν οι μορφωμένοι σύζυγοι στην Ελλάδα αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την μεγαλύτερη συνεργασία του ζευγαριού, την ανάληψη πρωτοβουλιών του συζύγου, την αντιμετώπιση της συζύγου ως ισότιμου ατόμου και γενικότερα μια περισσότερο φιλελεύθερη συμπεριφορά από την πλευρά του συζύγου. Επιπλέον η ξαφνική αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών και η ταυτόχρονη εργασιακή τους απασχόληση είχε σαν αποτέλεσμα

την ανατροπή των οικογενειακών σχέσεων και ρόλων τόσο ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα όσο και ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά.

γ) Ο τρίτος παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τη δομή της οικογένειας και τους ρόλους των μελών της είναι η **επαγγελματική απασχόληση των συζύγων**. Στην Ελλάδα όσο πιο εξειδικευμένη είναι η εργασία του συζύγου τόσο υψηλότερο είναι και το γόητρό του χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι αυξάνει και η εξουσία που ασκεί στην οικογένεια. Αντίθετα οι σχέσεις του με τη σύζυγο στηρίζονται περισσότερο στη συνεργασία και στην υποστήριξη. Στην περίπτωση που και οι δύο σύζυγοι εργάζονται παρατηρείται ασφαλώς μεγαλύτερη ισοτιμία στους ρόλους των συζύγων και η κατανομή εξουσίας είναι σαφώς δημοκρατικότερη από οικογένειες όπου η σύζυγος δεν εργάζεται. Στις περισσότερες περιπτώσεις όμως παρατηρείται το γεγονός ότι η σύζυγος εργάζεται περισσότερο για λόγους ανάγκης, για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας και όχι από προσωπική επιλογή. Συχνά όταν λόγοι οικονομικοί παύουν να υφίσταται η σύζυγος προτιμά να μην εργάζεται εφόσον το εισόδημα του συζύγου επαρκεί. Υπάρχουν ασφαλώς και εξαιρέσεις όπου η σύζυγος είναι πανεπιστημιακής μόρφωσης και η εργασία έχει να κάνει με τη σταδιοδρομία της και την επαγγελματική της καταξίωση και όχι με την αποκλειστική κάλυψη των αναγκών της οικογένειας.

δ) Η **διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων**. Από μελέτες έχει προκύψει ότι όσο υψηλότερο είναι το εισόδημα της συζύγου από του συζύγου τόσο αυξάνεται η εξουσία που ασκεί η σύζυγος στην οικογένεια. Αυτός ο παράγοντας βέβαια αφορά τις γυναίκες που έχουν μια επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα, σαφώς πανεπιστημιακής μόρφωσης και που δεν αποβλέπουν με την εργασία τους μόνο στην οικονομική συνεισφορά στην οικογένεια. Δεν είναι σαφώς ο κανόνας στη μέση ελληνική οικογένεια αφού οι γυναικείες αποδοχές είναι συνήθως κατώτερες των

ανδρικών. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτός ο παράγοντας αφορά ένα μικρότερο ποσοστό οικογενειών αλλά αξίζει να σημειωθεί καθώς τα τελευταία χρόνια οι γυναίκες πανεπιστημιακής μόρφωσης αυξάνονται και μαζί με αυτό αυξάνονται και οι πιθανότητες μεγαλύτερων οικονομικών αποδοχών από τους εργοδότες. (Μουσούρου, 1989, 1984)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε την εξέλιξη της οικογένειας από παραδοσιακή σε σύγχρονη και ταυτόχρονα τις όποιες αλλαγές έχουν συντελεστεί τόσο στις λειτουργίες όσο και στη δομή της. Όπως επισημάνθηκε η όποια αναφορά στη δομή της οικογένειας παραπέμπει στους ρόλους που αναλαμβάνουν τα μέλη της.

Όσο αφορά στους ρόλους ο Dahrendorf κάνει μια διάκριση σε αποδιδόμενους και αποκτώμενους ρόλους. Οι αποδιδόμενοι ρόλοι αναλαμβάνονται από τα άτομα ακούσια, όπως είναι για παράδειγμα οι ρόλοι του φύλου (αγόρι, κορίτσι), της ηλικίας (νέος, γέρος), της εθνικότητας (Ελληνας), της φυλής (Νέγρος). Αντίθετα οι αποκτώμενοι ρόλοι είναι ρόλοι που μαθαίνονται και κατακτώνται μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης του ανθρώπου. Τέτοιοι είναι οι κοινωνικοί και επαγγελματικοί ρόλοι. (Τσαρδάκης, 1992)

Έτσι λοιπόν τόσο στην παραδοσιακή όσο και στη σύγχρονη οικογένεια υπάρχουν συγκεκριμένοι ρόλοι που υιοθετούνται από τα άτομα και κατά κάποιον τρόπο θα λέγαμε ότι οι ρόλοι αυτοί επιβάλλονται περισσότερο παρά αναλαμβάνονται ή απορρίπτονται κατά βούληση από τα άτομα.

Παρόλο που στη σύγχρονη κοινωνία έχουν συντελεστεί κάποιες αλλαγές ως προς τη θέση των δύο φύλων και τους ρόλους που ο καθένας αναλαμβάνει, εντούτοις πολλοί ισχυρίζονται ότι υπάρχουν ακόμα πολλά κατάλοιπα της παραδοσιακής κοινωνίας.

Μήπως τελικά οι αλλαγές που έχουν συντελεστεί δεν είναι τόσο ριζικές ώστε να μιλάμε για εντελώς διαφορετικούς ρόλους των δύο φύλων στη σημερινή εποχή ; Μήπως το μεγαλύτερο γεγονός που ήταν η εργασιακή απασχόληση της γυναίκας μας

εντυπωσίασε τόσο που παραβλέπουμε ότι κατά βάση οι φυλετικοί ρόλοι δεν απέχουν πάρα πολύ σήμερα από την εποχή της παραδοσιακής κοινωνίας ; Ασφαλώς είναι μια πραγματικότητα ότι η γυναίκα σήμερα έχει περισσότερα δικαιώματα απ' ότι είχε πριν 60 χρόνια, όμως αυτή η περιβόητη ισότητα των δύο φύλων είναι υπαρκτή σήμερα ;

Γιατί πώς μπορούμε να μιλάμε για την ισότιμη κατανομή των ρόλων στη σύγχρονη κοινωνία και οικογένεια σαν ειδοποιό διαφορά από την παραδοσιακή κοινωνία όταν στην πράξη δεν είναι ακριβώς έτσι τα πράγματα.

Καθώς λοιπόν υπάρχουν στη βιβλιογραφία διαφορετικές απόψεις για το θέμα αυτό θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε τις διαφορές ανάμεσα στους ρόλους της παραδοσιακής και της σύγχρονης οικογένειας και θα μελετήσουμε την πραγματική θέση των δύο φύλων στη σημερινή εποχή στη σημερινή οικογένεια.

ΟΙ ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Λίγες δεκαετίες έχουν περάσει από την εποχή που στην Ελλάδα η δομή της κοινωνίας αλλά και η νομοθεσία συνηγορούσαν για την επικράτηση της πατριαρχικής οικογένειας όπου ο «αρχηγός» είναι ο άντρας και αποφασίζει για όλα τα ζητήματα της οικογένειας. Η δε γυναίκα είχε την ευθύνη του νοικοκυριού και των παιδιών. Ο άντρας ήταν εκείνος που ρύθμιζε όλα τα σοβαρά θέματα που προέκυπταν στην οικογένεια και κυρίως τα οικονομικά. Εκείνος αποφάσιζε αν θα εργαστεί η γυναίκα του ή όχι, είχε το δικαίωμα να την ελέγχει και η γυναίκα του είχε την υποχρέωση να τον σέβεται και να τον υπακούει.

Κοινωνιολογικές έρευνες έχουν δείξει ότι στην ελληνική κοινωνία οι ρόλοι των συζύγων ήταν έτσι κατανομημένοι ώστε ο καθένας να περιορίζεται σε

συγκεκριμένες δραστηριότητες. Για τις γυναίκες το νοικοκυριό, το μέγεθος των παιδιών, το μαγείρεμα, το πλύσιμο των πιάτων, των ρούχων και για τον άντρα η εργασία για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας.

Επιπλέον υπήρχε σαφής διαχωρισμός σε ό,τι αφορούσε τη λήψη αποφάσεων για διάφορα οικογενειακά ζητήματα. Οι γυναίκες αποφάσιζαν για την αγορά ειδών ρουχισμού και επίπλων ενώ σπάνια ασχολούνταν με τη διαχείριση των οικονομικών του σπιτιού που αποτελούσε αντρική υπόθεση. (Δουλκέρη, 1986)

Παρατηρούμε ότι παραδοσιακά οι ρόλοι των δύο φύλων στηρίζονταν ακόμη και νομοθετικά με μια πολύ συντηρητική διάταξη. Πάνω σε αυτό το πρότυπο κινείται και η θεωρία του Parsons για τους εξαρτημένους από το φύλο οικογενειακούς ρόλους. Σύμφωνα λοιπόν με τη θεωρία του η εξειδίκευση των ανδρικών και των γυναικείων ρόλων αποσκοπεί να συντηρήσει το οικογενειακό υποσύστημα και να εξασφαλίσει μια βάση για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. (Michel, 1981)

Υπάρχει δηλαδή διαφοροποίηση στους ρόλους του πατέρα και στους ρόλους της μητέρας. Ο πατέρας έχει τον εκτελεστικό ρόλο συνδέσμου με την κοινωνία και επομένως του προμηθευτή των υλικών αγαθών της οικογένειας ενώ η γυναίκα έχει τον εκφραστικό ρόλο μέσα στην οικογένεια.

Ο εκτελεστικός ρόλος του άνδρα περιλαμβάνει την άσκηση κάποιου επαγγέλματος από το οποίο προσδιορίζεται και η κοινωνική θέση της οικογένειας. Ο εκφραστικός ρόλος της γυναίκας περιλαμβάνει, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, το νοικοκυριό, τη φροντίδα των παιδιών και ταυτίζεται με οτιδήποτε συναισθηματικό εκφράζεται από την οικογένεια.

Κατά συνέπεια αυτή η δομή της οικογένειας βασισμένη κυρίως στο φύλο των μελών της θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών καθώς το αγόρι ταυτίζεται με τον πατέρα και το κορίτσι με τη μητέρα

προκειμένου να διαμορφώσουν τη φυλετική τους ταυτότητα που θα τους οδηγήσει και στην υιοθέτηση των ρόλων που προκύπτουν από αυτή. (Michel, 1981)

Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι οι γυναίκες δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες με τους άντρες ούτε έρχονταν στον κόσμο κάτω από τις ίδιες συνθήκες με τους άντρες. Οι προκαταλήψεις που υπήρχαν και οι ειδικοί θεσμοί που καθορίζονταν για αυτές πριν ακόμη τη γέννησή τους περιόριζαν τη δυνατότητα να εκμεταλλευτούν τις όποιες ευκαιρίες παρουσιάζονταν αλλά και την επιθυμία τους να επιλέξουν και να αποφασίσουν μόνες τους ποιο δρόμο θα διάλεγαν στη ζωή τους. (Λογοθέτη, 1998)

Η γυναίκα του παραδοσιακού χώρου έπρεπε να ακολουθήσει την «καριέρα» της νοικοκυράς διότι οτιδήποτε άλλο δεν θεωρείται αποδεκτό από την κοινωνία, γιατί έτσι είχε προκαθοριστεί για αυτήν, γιατί τα στερεότυπα, οι θεσμοί και οι αξίες της κοινωνίας αυτό υπαγόρευαν. Είναι σχεδόν απίθανο να γίνεις κάτι άλλο από αυτό που έχεις μάθει ότι πρέπει να γίνεις, όταν έχει προκαθοριστεί ο ρόλος σου πριν ακόμη είσαι σε θέση να επιλέξεις από μόνος σου δε μπορείς να συμπεριφερθείς αντίθετα από αυτόν τον ρόλο.

Ο ρόλος της γυναίκας καθορίστηκε από το γεγονός ότι είναι εκ φύσεως μητέρα και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο πρέπει να φροντίζει τα παιδιά και να μένει στο σπίτι. Να είναι νοικοκυρά, να φροντίζει τον άντρα της, να τον υπηρετεί ενώ εκείνος να ασχολείται με την εργασία του, να κερδίζει χρήματα και να συντηρεί, να προστατεύει και να εκπροσωπεί όλη την οικογένεια έξω από το χώρο του σπιτιού. Όλα αυτά βέβαια προέκυψαν επειδή η γυναίκα, σύμφωνα πάντα με τα στερεότυπα που επικρατούσαν, είναι εκ φύσεως αδύναμη, κατώτερη και ανίκανη ενώ αντίθετα ο άντρας είναι δυνατός, ικανός, έξυπνος. (Λογοθέτη, 1998, Δουμάνη, 1989)

Ένας ακόμη ρόλος της γυναίκας ήταν να υπηρετεί τον άντρα σαν σεξουαλικό αντικείμενο. Ήταν πολύ συχνό το φαινόμενο ο άντρας να έχει και εξωσυζυγικές

σχέσεις που όμως ήταν «φυσιολογικό» γιατί οι άντρες είχαν αυτό το δικαίωμα ενώ για τις γυναίκες κάτι τέτοιο ήταν απαγορευτικό και αδιανόητο να συμβεί. Έτσι η γυναίκα για να εκπληρώσει το ρόλο της σαν γυναίκα έπρεπε να είναι επιθυμητή, όμορφη, εντυπωσιακή και γλυκιά και ασφαλώς να υποκύπτει στις σεξουαλικές επιθυμίες του συζύγου. (Λογοθέτη, 1998)

Η στάση της γυναίκας απέναντι στον άντρα ως αποτέλεσμα του ρόλου της ήταν να του φέρεται με σεβασμό και υποταγή σε κάθε δημόσια εμφάνισή τους. Περπατούσε πάντα μερικά βήματα πίσω από αυτόν, σιωπηλή και έτοιμη να εκτελέσει κάθε διαταγή του σε αυστηρό και απότομο τόνο για να επιβεβαιώνει πάντα την υπεροχή του άντρα.

Μέσα στο σπίτι η στάση της γυναίκας ήταν υποστηρικτική απέναντι στον άντρα. Η υποταγή γινόταν φροντίδα για το φαγητό του, για τα ρούχα του αλλά και για την ψυχική του διάθεση. Στα παιδιά της προσπαθούσε πάντα να καλλιεργεί το σεβασμό και την αγάπη για τον πατέρα τους. Η σχέση ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα του παραδοσιακού χώρου δε βασιζόταν στη στενή συναισθηματική επαφή αλλά στην παραδοχή και την αλληλεξάρτηση. Ο άντρας βασιζόταν στη γυναίκα για να αναθρέψει σωστά τα παιδιά του και να μπορεί να βασιστεί σε αυτά μελλοντικά και η γυναίκα βασιζόταν στον άντρα για το φαί, την προστασία και την κοινωνική της θέση. (Δουμάνη, 1989)

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο ρόλος της γυναίκας στον παραδοσιακό χώρο ολοκληρώνεται μέσα στο «βασιλείο» της που είναι το σπίτι φροντίζοντας τις φυσικές και συναισθηματικές ανάγκες όλων των υπόλοιπων μελών της οικογένειας. Ταυτόχρονα όμως με αυτή την καταπιεσμένη της θέση η παραδοσιακή γυναίκα κρατούσε ρόλο ιδιαίτερα σημαντικό. Η κοινότητα περιέβαλλε τη γυναίκα με σεβασμό

καθώς προσέφερε πάρα πολλά στην κοινότητα θυσιάζοντας πολλές φορές τις δικές της απολαβές. (Δουμάνη, 1989, Κατάκη, 1984)

Η στάση της οικογένειας αλλά και της κοινότητας απέναντι στη γυναίκα άλλαζε από τη στιγμή που η γυναίκα γινόταν μητέρα. Ενώ δηλαδή ο ρόλος της γυναίκας συνδεόταν με αρνητικές αντιλήψεις, η ίδια ήταν καταπιεσμένη, υποταγμένη και κατώτερη αντίθετα η έννοια μητέρα αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα για την παραδοσιακή κοινωνία. Αυτό γινόταν κυρίως λόγω της εξιδανίκευσης του ρόλου της μητέρας και επομένως όταν η γυναίκα εκπλήρωνε το σκοπό και τον προορισμό της ζωής της γινόταν το επίκεντρο της προσοχής της κοινότητας και ήταν πρόσωπο πλέον αξιοσέβαστο. Και τότε ασφαλώς και η ίδια ένιωθε την ικανοποίηση και την απόλαυση της προσφοράς στους άλλους. Παρόλα αυτά ο ρόλος του άντρα δεν επηρεάζεται, παραμένει ο εκπρόσωπος της οικογένειας στην κοινότητα και δε χάνει κανένα από τα προνόμιά του τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και έξω από αυτή. (Κατάκη, 1984)

Τέλος αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η σαφής μέριμνα της παραδοσιακής οικογένειας να ανανεώνει τα φυλετικά πρότυπα μέσω της διαπαιδαγώγησης-κοινωνικοποίησης του παιδιού και να εξοικειώνει τα μέλη του αντίστοιχου φύλου με την προσδοκώμενη κοινωνική συμπεριφορά. Αυτό επιτυγχανόταν με την ξεκάθαρη βίωση του ρόλου στον καταμερισμό εργασίας. Η αγωγή των παιδιών επιτυγχανόταν συνήθως με την ακούσια επίδραση των ενηλίκων στα παιδιά. Τα παιδιά με τη σειρά τους διαμόρφωναν τη φυλετική τους ταυτότητα βιωματικά.

Τα κορίτσια έβλεπαν και μιμούνταν τις μητέρες και τις γιαγιάδες τους και ενσωμάτωναν τα διάφορα στοιχεία του ρόλου τους στον καταμερισμό εργασίας. Έπρεπε να γίνουν καλές νοικοκυρές σαν τις μητέρες τους. Όφειλαν να είναι φρόνιμες,

σεμνές και μετρημένες στις δημόσιες εκδηλώσεις τους, εργατικές και υπάκουες στους άντρες τους. Αντίστοιχα τα αγόρια ενσωμάτωναν τα στοιχεία του ρόλου του πατέρα. Από πολύ μικρά βοηθούσαν τον πατέρα στις δουλειές. Έπρεπε να προστατεύουν την αξιοπρέπεια της οικογένειας, να είναι πειθαρχημένοι, αυστηροί και να μην εκδηλώνουν τα αισθήματά τους.

Κατά αυτό τον τρόπο λοιπόν εξασφαλιζόταν η διατήρηση των ρόλων των δύο φύλων από γενιά σε γενιά και έτσι ανανεώνονταν τα φυλετικά στερεότυπα των δύο φύλων. Κάπως έτσι ανανεώνονται οι ρόλοι και τη σημερινή εποχή που θα αναλυθούν παρακάτω, με τις όποιες εξελίξεις βέβαια έχουν συντελεστεί όλα αυτά τα χρόνια. (Αυδίκος, 1996)

ΟΙ ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ξεκινώντας από τη νομοθεσία σχετικά με την οικογένεια αξίζει να σημειωθούν κάποιες αλλαγές που έχουν συντελεστεί από τη δεκαετία του '70 περίπου και μετά. Με τους νέους νόμους του οικογενειακού δικαίου καταργήθηκαν οι αναχρονιστικές διατάξεις περί «πατρικής εξουσίας» και μόλις το 1983 καθιερώθηκε ο όρος γονική μέριμνα που αφορά στη γονική προστασία και των δύο γονιών απέναντι στα παιδιά τους. Ο ρόλος της μητέρας δεν είναι πια βοηθητικός-συμπληρωματικός του πατέρα αλλά αντίθετα και οι δύο γονείς μαζί, από κοινού παίρνουν αποφάσεις για την επιμέλεια του παιδιού τους και για τη διαχείριση της περιουσίας τους.

Επιπλέον με το νέο νόμο και σύμφωνα με την αρχή της ισότητας καθιερώνεται το αμετάβλητο του επωνύμου των συζύγων. Οι γυναίκες πλέον δεν είναι αναγκασμένες να παίρνουν το επώνυμο του συζύγου τους όπως γινόταν παλαιότερα για να φαίνεται ξεκάθαρα πως η γυναίκα δεν έχει δική της

προσωπικότητα αλλά αποτελεί απόκτημα του συζύγου. Μπορούν όμως οι σύζυγοι με τη σύμφωνη γνώμη τους να χρησιμοποιούν εάν το επιθυμούν το επώνυμο του άλλου. (Δουλκέρη, 1986)

Παράλληλα μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις στους ρόλους των ατόμων μέσα στη σύγχρονη οικογένεια είναι η έξοδος της γυναίκας από το σπίτι και η εργασιακή της απασχόληση. Επίσημα το 1963 ο πάπας Ιωάννης ο 23^{ος} επέτρεψε στη γυναίκα με εγκύκλιο να ολοκληρώσει τον εαυτό της και έξω από το σπίτι, με την εργασία της, με σπουδές, με τη σωστή και ισότιμη διαπαιδαγώγηση των κοριτσιών. Έτσι λοιπόν οι γυναίκες αποκτούν ολοένα και περισσότερες ευκαιρίες τόσο στη μόρφωση και εκπαίδευσή τους όσο και στην επαγγελματική απασχόληση. (Λογοθέτη, 1998)

Οι λόγοι που οδηγούν στη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι καταρχάς η οικονομική ανάγκη που έχει δημιουργηθεί από τη σχετικά ανεπαρκή αμοιβή των συζύγων τους, η αύξηση ταυτόχρονα του αριθμού των ελεύθερων ή ανύπαντρων γυναικών και τέλος η επιθυμία της γυναίκας για αυτό-ολοκλήρωση. (Σκόδρα, 1998)

Η γυναίκα που συνεισφέρει στα οικονομικά της οικογένειας αποκτά μεγαλύτερη εξουσία στο σπίτι, αυξάνει σε κάποιο βαθμό το κύρος της και πάνω από όλα ικανοποιεί τις δικές της προσωπικές ανάγκες. Επιπλέον τα χρήματα που κερδίζει έχουν κατά κάποιο τρόπο και συμβολική σημασία καθώς εξασφαλίζουν ελευθερία και ανεξαρτησία. Το λογικό επακόλουθο βέβαια αυτού του νέου ρόλου της γυναίκας θα ήταν και η προσαρμογή του ρόλου του άντρα. Αυτό όμως δεν είναι απαραίτητο και όπως φαίνεται δεν έχει συμβεί στην ελληνική κοινωνία στο βαθμό που θα έπρεπε και που επιβάλλουν οι κοινωνικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί με αποτέλεσμα να

δημιουργούνται προβλήματα και συγκρούσεις λόγω των πολλαπλών και ανισότιμων ρόλων των δύο φύλων. (Χουντουμάδη, 1998)

Έτσι σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται το γεγονός οι γυναίκες να εγκαταλείπουν την εργασία τους μόλις αποκτήσουν το πρώτο τους παιδί με σκοπό να αφοσιωθούν ολοκληρωτικά στον παραδοσιακό ρόλο της μητέρας και να επιστρέψουν ενδεχομένως, αν και όχι απαραίτητα, στην εργασία τους αργότερα. Παράλληλα υπάρχει ένα πολύ μεγάλο ποσοστό οικογενειών που καταφεύγουν στη λύση της «γιαγιάς» για τη φύλαξη του παιδιού προκειμένου να συνεχίσει η γυναίκα την επαγγελματική της απασχόληση ή ακόμη και στη λύση των οικιακών βοηθών. (Κατάκη, 1984)

Είναι όμως γεγονός ότι στη σύγχρονη κοινωνία η απόφαση των γυναικών να συνδυάσουν και το ρόλο της μητέρας και το ρόλο της εργαζόμενης είναι ιδιαίτερα δύσκολη και συχνά ακολουθείται από ενοχές για το αν το παιδί μεγαλώνει σωστά. Οι γυναίκες όμως που έχουν μια σταδιοδρομία σε ένα επάγγελμα και τους εξασφαλίζει αυτοεκτίμηση και κοινωνικό γόητρο είναι πιο αποφασισμένες και σίγουρες να επιστρέψουν στη δουλειά τους. Το κατά πόσο όμως η γυναίκα θα συνεχίσει τη σταδιοδρομία της εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τη στάση του συζύγου. Εάν εκείνος υποστηρίξει τη σταδιοδρομία της συζύγου του και συμβάλλει στην προσαρμογή της οικογένειας σε μια διπλή σταδιοδρομία τότε η απόφαση της γυναίκας θα είναι σαφώς πιο εύκολη. (Χουντουμάδη, 1998)

Παρόλο όμως το γεγονός ότι η σύγχρονη σύζυγος και μητέρα είναι πολλές φορές και εργαζόμενη, αυτή είναι που έχει κυρίως την ευθύνη του νοικοκυριού και της ανατροφής των παιδιών. Όπως αναφέρει η Μουσούρου σε μία έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί στην περιοχή της Αθήνας σε συζύγους-μητέρες είχαν απαντήσει ότι η μητέρα είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για τις δουλειές του σπιτιού και για τη

φροντίδα των παιδιών σε ποσοστό 55% και μόνο ένα 15% δήλωσαν πως τις βοηθά ο σύζυγος. (Μουσούρου, 1985)

Επιπλέον στην ίδια έρευνα αναφέρεται και πιο συγκεκριμένα στη φροντίδα του παιδιού από τον πατέρα και εδώ τα ευρήματα είναι κάπως καλύτερα. Σύμφωνα με αυτά το 28% των μητέρων δήλωσαν πως ο σύζυγος-πατέρας σηκώνεται τη νύχτα αν κλαίει το μωρό. Φαίνεται δηλαδή μια τάση να βοηθά και να συμμετέχει ο πατέρας στη φροντίδα του παιδιού που ασφαλώς τη μεγαλύτερη ευθύνη ακόμα και σήμερα έχει η μητέρα. Αν αναλογιστούμε δε ότι τα ευρήματα αυτά προέρχονται από έρευνα που διεξήχθη μια εικοσαετία πριν ελπίζουμε ότι σήμερα τα πράγματα θα είναι σαφώς καλύτερα στην πλειοψηφία των οικογενειών. (Μουσούρου, 1985)

Παράλληλα το γεγονός ότι έχει αυξηθεί σε κάποιο βαθμό η συμμετοχή των αντρών στις δουλειές του σπιτιού και στη φροντίδα των παιδιών επιτρέπει θα λέγαμε σε μεγαλύτερο βαθμό και την επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας. Τονίζουμε όμως το γεγονός ότι το βάρος της ευθύνης παραμένει ακόμη στη γυναίκα. Παρόλο που πολύ συχνά η γυναίκα διεκδικεί την αποδέσμευση από το διαρκές νοικοκυριό και μαγείρεμα, εφόσον έχει επωμιστεί πολλαπλούς ρόλους στη σύγχρονη κοινωνία. Συχνά όμως ακόμη και σήμερα οι άντρες μιλούν για γυναικείες δουλειές, κατάλοιπα των στερεοτύπων που ακόμη δυστυχώς υπάρχουν, και πολλές φορές κατηγορούν τις γυναίκες για παραμέληση τόσο του ίδιου όσο και των παιδιών. (<http://users.otenet.gr> 11/12/2003)

Στην περίπτωση δε που η γυναίκα δεν εργάζεται στη σύγχρονη κοινωνία και έχει μόνο ένα παιδί τότε τις περισσότερες φορές δεν περιμένει και δεν απαιτεί καμία βοήθεια από το σύζυγο τόσο για τις δουλειές του σπιτιού όσο και για τη φροντίδα του παιδιού. Μπορεί βέβαια να μην παίρνουν την υποταχτική στάση απέναντι στους

άντρες που συνήθιζαν στην παραδοσιακή οικογένεια όμως παρόλα αυτά δεν υπάρχει ουσιαστική ισοτιμία στους ρόλους. (Δουμάνη, 1989)

Συγκρίνοντας τη γυναίκα του παραδοσιακού χώρου με τη σύγχρονη γυναίκα των μεγάλων αστικών κέντρων, ιδίως τη γυναίκα που δεν εργάζεται, μπορεί κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η σύγχρονη γυναίκα είναι σε δυσμενέστερη θέση. Αυτό συμβαίνει γιατί η παραδοσιακή γυναίκα και ιδίως η γυναίκα της υπαίθρου είχε μεγαλώσει η ίδια με τέτοιο τρόπο που να νιώθει ότι ο ρόλος της μητέρας και μόνο αρκεί για να την κάνει ευτυχισμένη. Η προσφορά στους άλλους είχε πάρει τέτοιες διαστάσεις, αφού και η κοινότητα έδειχνε τόσο σεβασμό στη μητέρα, ώστε οι γυναίκες να νιώθουν ότι είναι ολοκληρωμένες αφού εκπλήρωσαν το σκοπό της ύπαρξής τους.

Αντίθετα στη σύγχρονη κοινωνία όταν η γυναίκα δεν εργάζεται και αυτό δεν αποτελεί την βαθύτερη επιθυμία της τότε γίνεται δυστυχισμένη καθώς απομονώνεται στο διαμέρισμα με μόνη ασχολία τις δουλειές του σπιτιού και τη φροντίδα των παιδιών.

Αυτό οδηγεί και στην πλήρη αφοσίωση αλλά και εξάρτηση της γυναίκας από τα παιδιά της γεγονός που δε συνέβαινε παλιότερα. Οι παραδοσιακές μητέρες έχουν κατηγορηθεί για σκληρότητα, αυστηρότητα και χαρακτηρίζονταν ως άστοργες μητέρες. Οι συνθήκες όμως ζωής ήταν πιο δύσκολες και η ενημέρωση ελλιπής. Στη σημερινή εποχή η μητέρα κατακλύζεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης από μηνύματα και πληροφορίες για το σωστό τρόπο ανατροφής των παιδιών. Η συμβολή βέβαια της ψυχολογίας ήταν τεράστια σε αυτό το θέμα. (Δουμάνη, 1989)

Ο σύζυγος-πατέρας στη σύγχρονη κοινωνία συνήθως λείπει πολλές ώρες προκειμένου να ανταποκριθεί στις οικονομικές απαιτήσεις της ζωής. Πρόκειται δηλαδή για τον πατέρα που συνήθως απουσιάζει και είναι αμέτοχος σε ό,τι γίνεται

στο σπίτι. Συνήθως δε τα παιδιά αγνοούν το αντικείμενο εργασίας του πατέρα με αποτέλεσμα να μην κατανοούν και το λόγο που τον στερούνται από την καθημερινότητά τους. Αυτή η έλλειψη συμβάλλει αποφασιστικά στην αποξένωση ανάμεσά τους.

Η συμμετοχή του σύγχρονου πατέρα στην οικογενειακή ζωή συνήθως ταυτίζεται με δραστηριότητες σχετικές με τον ελεύθερο χρόνο και όχι με την καθημερινότητα της οικογένειας. Ο πατέρας ως πρότυπο σήμερα έχει σαφώς αποδυναμωθεί και η εξουσία του έχει υποστεί βαρύτατο πλήγμα. Οι αντρικές αξίες έχουν δεχτεί σφοδρές επιθέσεις και αν ο ρόλος του δεν εξισωθεί με το ρόλο της μητέρας ως προς το νοικοκυριό, την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών, φαίνεται να μην υπάρχουν πολλά που να μπορεί ένας πατέρας να κάνει μέσα στο σπίτι τις λίγες ώρες που βρίσκεται εκεί. Αυτό όμως απαιτεί πρώτα από όλα την απαλλαγή από τα στερεότυπα και τις αντιλήψεις περί αντρικών και γυναικείων ρόλων. (Χουντουμάδη, 1998)

Επιπλέον ο σημερινός άντρας έχει χάσει το κύρος και την εξουσία που είχε παλιότερα τόσο άνω στη σύζυγο όσο και στο παιδί του. Νιώθει αναπόφευκτα να παραπαίει από τα στερεότυπα του ρόλου του εφόσον γυρίζει στο σπίτι του και δεν βλέπει μια σύζυγο υποταγμένη αλλά μια γυναίκα με ισχυρή προσωπικότητα, που διεκδικεί όλο και περισσότερα και που κυρίως προσφέρει και εκείνη στα οικονομικά της οικογένειας αυξάνοντας έτσι το δικό της κύρος. (Χουρδάκη, 1982)

Παράλληλα όμως με τα παραπάνω θα ήταν σφάλμα να μην αναγνωρίσουμε και τη συμβολή πολλών πατέρων στη φροντίδα των παιδιών τους. Είναι γεγονός ότι σε μια σύγχρονη κοινωνία δεν είναι δυνατόν να υπάρχει ένας μόνο τύπος μητέρας ούτε και ένας μόνο τύπος άντρα. Όμως δε μπορεί κανείς να υποστηρίξει με βεβαιότητα ότι η πλειοψηφία των μητέρων και η πλειοψηφία των πατέρων σήμερα

είναι έτσι. Επομένως καταλήγουμε στο ότι εφόσον τα στερεότυπα και τα πρότυπα των ρόλων ισχύουν ακόμη σήμερα δεν αναφερόμαστε στις εξαιρέσεις των ατόμων που υιοθετούν διαφορετικούς από τους προκαθορισμένους ρόλους αλλά στο σύνολο των ατόμων που ακόμη είναι εγκλωβισμένοι στα στερεότυπα του ρόλου του φύλου τους.

Μια ριζοσπαστική κατανομή των ρόλων μέσα στην οικογένεια απαλλαγμένη από παραδοσιακά πρότυπα και στερεότυπα θα προσέφερε στους συζύγους πρόσβαση σε περισσότερους ρόλους. Τότε θα μπορούσαν να μην είναι μόνο γονείς και σύζυγοι αλλά εργαζόμενοι, ενεργοί πολίτες και θα είχαν τη δυνατότητα να διατηρούν πλήθος άλλων ασχολιών. (Χουντουμάδη, 1998)

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να επισημάνουμε το γεγονός ότι τελικά αυτό που γίνεται αντιληπτό είναι ότι ακόμη και σήμερα οι ρόλοι των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια υπαγορεύονται από το ίδιο το φύλο των ατόμων. Βέβαια δεν παρατηρείται η ακαμψία στους ρόλους που υπήρχε στην παραδοσιακή κοινωνία, όμως δε μπορούμε και να υποστηρίξουμε ότι η σύγχρονη κοινωνία παρά τις όποιες εξελίξεις, έχει αποτινάξει τα άτομα από τις προσδοκίες και τα στερεότυπα των φυλετικών τους ρόλων.

Επομένως αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά στη θέση των δύο φύλων στη σύγχρονη κοινωνία και στις όποιες αλλαγές έχουν συντελεστεί αφού η κοινωνικοποίηση των παιδιών όπως έχει ήδη επισημανθεί επηρεάζεται σημαντικά από αυτούς τους ρόλους που προκύπτουν από τη θέση ουσιαστικά των δύο φύλων στην εκάστοτε κοινωνία. Για να γίνει κατανοητό το πώς προέκυψαν οι συγκεκριμένοι ρόλοι για το κάθε φύλο είναι ανάγκη να αποσαφηνιστούν όλα εκείνα τα στοιχεία, οι αντιλήψεις και τα στερεότυπα που εδώ και αιώνες ρίζωσαν στη συνείδηση των ατόμων και τους οδήγησαν στην υιοθέτηση των ρόλων τους.

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Όπως έχει ήδη επισημανθεί οι ρόλοι των δύο φύλων δεν προέκυψαν αυθαίρετα αλλά δημιουργήθηκαν και στηρίχθηκαν πάνω στη θέση που κατείχαν τα δύο φύλα, αρσενικό και θηλυκό, από την αρχαιότητα ακόμη έως και σήμερα. Η θέση των δύο φύλων καθόρισε και τους ρόλους που διαδραμάτιζαν τα άτομα σε κάθε κοινωνία.

Το σύστημα των φύλων μπορεί ανάλογα την κοινωνία που αναφερόμαστε να ορίζεται διαφορετικά, αλλά παραμένει για όλες τις κοινωνίες ένα σύστημα ασύμμετρο καθώς το ένα φύλο θεωρείται κατώτερο από το άλλο και αυτό είναι πάντα το γυναικείο.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι σε όλες τις κοινωνίες και τους αιώνες οι άνθρωποι θεωρούσαν ότι τα αρσενικά και τα θηλυκά είναι διαφορετικά αφού κατ' αρχάς διαφέρουν ανατομικά αλλά και ποιοτικά, στο πνεύμα, στην ψυχή και στις ικανότητες. Διάχυτη ήταν η άποψη ότι δεν είναι δυνατόν να κάνουν τα ίδια πράγματα ούτε να σκέφτονται με τον ίδιο τρόπο.

Η θέση των δύο φύλων από την εμφάνιση του ανθρώπου και μετά έχει υποστεί αρκετές αλλαγές μέχρι να φτάσει στη σημερινή πραγματικότητα. Ξεκινώντας από τους πρώτους ανθρώπους είναι βέβαιο πως δεν κατανοούσαν τη σχέση ανάμεσα στη σεξουαλική επαφή και τη γέννηση. Οι άνδρες που γίνονταν πατέρες δεν είχαν καμία απόδειξη ότι αυτό το γεγονός ήταν το αποτέλεσμα της σεξουαλικής τους επαφής με κάποια γυναίκα. Έτσι για πολλά χρόνια οι γυναίκες είχαν σαφέστατα μεγαλύτερη εξουσία απέναντι στους άντρες αφού αυτές θεωρούνταν οι μοναδικές υπεύθυνες για αυτό το «θαύμα» της ικανότητάς τους να δίνουν ζωή. (Αντωνοπούλου, 1999)

Αυτή η θηλυκή αναπαραγωγική δύναμη δημιουργούσε στον πρωτόγονο άνθρωπο ένα πλήθος από αντιφατικά συναισθήματα. Από τη μια σεβασμό, δέος, υποταγή αλλά και αμφιβολία αφού δε μπορούσε να κατανοήσει την αντίφαση στο ότι η γυναίκα δίνει ζωή και από την άλλη χάνει ζωή με την έμμηνο ρύση. Στο μυαλό του πρωτόγονου ανθρώπου το πρώτο συνδέθηκε με το καλό και το δεύτερο με το κακό. Έτσι το θηλυκό από εκείνη την εποχή κιόλας αποτέλεσε την πηγή του καλού και του κακού. Αυτή η αντίληψη ρίζωσε στο μυαλό των ανθρώπων, με το πέρασμα των χρόνων εδραιώθηκε και έγινε ταμπού που επιβιώνει ακόμη και σήμερα. Πλήθος λαϊκές ρήσεις και παροιμίες επιβεβαιώνουν τον κίνδυνο που διατρέχουν οι άνθρωποι από τις γυναίκες. Χαρακτηριστικό το εξής: «Πυρ, γυνή και θάλασσα», οι τρεις μεγαλύτεροι κίνδυνοι για τον άνθρωπο. Αυτός ο ιστορικά αποδεδειγμένος φόβος για τις γυναίκες καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική στάση απέναντί τους από τη στιγμή της γέννησής τους κιόλας. (Αντωνοπούλου, 1999)

Όταν όμως έγινε γνωστός ο ρόλος του άντρα στην αναπαραγωγή οι ρόλοι αντιστράφηκαν. Τότε η εξουσία και το κύρος της γυναίκας μειώθηκαν και ο άντρας που μέχρι τότε ήταν στην αφάνεια απέκτησε τη μεγαλύτερη εξουσία από τα δύο φύλα. Αποτέλεσμα τούτου και για χάρη της εξασφάλισης της πατρότητας ήταν να περιορίσουν τη σεξουαλική ελευθερία των γυναικών χωρίς βέβαια να ισχύει το ίδιο και για τους άντρες, φαινόμενο που διατηρείται μέχρι και σήμερα. Με αυτό τον τρόπο γεννιέται η πατριαρχία για να εξυπηρετήσει ως μοναδικό της σκοπό την περιθωριοποίηση της γυναίκας κάτω από τον πλήρη έλεγχο των ανδρών. (Αντωνοπούλου, 1999)

Την τέταρτη χιλιετία π.Χ στη Μέση Ανατολή άνησε ο πολιτισμός των Σουμέριων. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα η πολυανδρία ήταν κάτι το πολύ συνηθισμένο. Υπήρξε όμως ένας άντρας, ένας Σουμέριος βασιλιάς που έβαλε τέλος

στην πολυανδρία και αντέστρεψε τα έθιμα του γάμου καθιερώνοντας ως απόλυτο ανδρικό πρότυπο το σύζυγο που μπορούσε να παντρευτεί πολλές γυναίκες.

Επιπρόσθετα γύρω στο 1700 π.Χ ένας άλλος λαός της Μέσης Ανατολής οι Βαβυλώνιοι μέσω του βασιλιά τους καθιέρωσαν τον Κώδικα του βασιλιά Χαμουραμί. Σύμφωνα με αυτόν τον κώδικα μια γυναίκα μπορούσε να χωρίσει μόνο στην περίπτωση που είχε σκληρό σύζυγο και ένας άντρας μπορούσε να παντρευτεί μια δεύτερη γυναίκα εάν η πρώτη δε μπορούσε να κάνει παιδιά. Ακόμη ο σύζυγος μπορούσε να είναι άπιστος προς τη γυναίκα του χωρίς να τιμωρείται αλλά εάν αποπλανούσε ένα αθώο νέο κορίτσι η τιμωρία ήταν αποκεφαλισμός. Αντίθετα για τις γυναίκες η διάπραξη απιστίας συνεπάγεται με αυστηρή τιμωρία. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά η γυναίκα σε αυτή την περίπτωση έπρεπε να «φασκιωθεί», να δεθεί σφιχτά και να ριχτεί στο ποτάμι για να πνιγεί. Μόνο στην περίπτωση που η απιστία της γυναίκας οφειλόταν σε παραμέληση του συζύγου της ο νόμος ήταν πιο «επιεικής» δίνοντας της την ευκαιρία να σωθεί αφού την έριχναν μεν στο ποτάμι για να πνιγεί αλλά δεν την έδεναν. (Αντωνοπούλου, 1999)

Ο κώδικας του βασιλιά Χαμουραμί επηρέασε σημαντικά τους νόμους του λαού των Εβραίων, που σχημάτισαν τρεις χιλιάδες χρόνια πριν το έθνος του Ισραήλ. Και σε αυτήν την ιστορική περίοδο η απιστία αποτελεί σοβαρότατο αμάρτημα και αυτό φαίνεται από την επιταγή της έβδομης εντολής : «Ου μοιχεύσεις». Στο αρχαίο Ισραήλ οι γυναίκες είχαν ελάχιστα δικαιώματα και κάποια μικρή ιδιοκτησία. Ο προορισμός τους από τότε ακόμη ήταν να γίνουν σύζυγοι και μητέρες. Οι άντρες κυριαρχούσαν και είχαν σχεδόν απόλυτη εξουσία επιβάλλοντας τις απόψεις τους για κάθε ζήτημα. (Αντωνοπούλου, 1999)

Με το Χριστιανισμό εδραιώνεται ακόμη περισσότερο η θέση της μητέρας στην κοινωνία. Η ενσάρκωση της Παναγίας ως μητέρας-τροφού είναι ίσως η πιο

θετική εικόνα για τις γυναίκες. Τα κοσμητικά επίθετα που χρησιμοποιούν για να προσφωνήσουν την Παναγία ισοδυναμούν με τις αρετές που πρέπει να συγκεντρώνει η γυναίκα. Η Παναγία διέθετε όλες αυτές τις αρετές για να φέρει στον κόσμο τον Θεάνθρωπο που μετά τη γέννησή του αναγορεύτηκαν σε θείες αρετές και αδιαμφισβήτητες ηθικές αξίες για όλες τις γυναίκες. Με αυτό τον τρόπο το κράτος έχοντας ως βάση και στήριγμα την Εκκλησία και τα ιερά κείμενα μπορεί να υποτάσσει τις γυναίκες ακόμη περισσότερο. Επομένως το πατριαρχικό σύστημα εξουσίας ενσωματώνοντας τις αξίες του χριστιανισμού και τα ιερά κείμενα καθιερώνει το ρόλο της μητέρας για τις γυναίκες ως τον υπέρτατο ρόλο λόγω και της θείας καταγωγής πλέον από την Παναγία. (Αντωνοπούλου, 1999)

Από αυτή την ιστορική στιγμή και έπειτα η μητρότητα ως θεϊκή λειτουργία, εκτός βέβαια από κοινωνική αρετή ενισχύθηκε σε ύψιστο βαθμό. Όταν ένας κοινωνικός θεσμός που ήδη υπάρχει εμπλουτιστεί με κάποια θεϊκή προέλευση τότε μετασχηματίζεται σε ανώτερο κοινωνικό θεσμό, γίνεται δηλαδή απόλυτη κοινωνική αλήθεια, κάτι σαν τους φυσικούς νόμους.

Τέλος αξίζει να αναφερθεί η συμβολή της ψυχολογίας στην ανάδειξη της κατωτερότητας του γυναικείου φύλου που με κύριο εκφραστή τον Freud και την ψυχαναλυτική προσέγγιση υποστήριξε ότι η ανατομία είναι πεπρωμένο, υποστηρίζοντας έτσι τις ανατομικές διαφορές των δύο φύλων και την κατά συνέπεια κατωτερότητα της γυναίκας έναντι του άνδρα. Η όποια διερεύνηση της γυναικείας προσωπικότητας και συμπεριφοράς ως διαφορετικής εστιάστηκε στη βιολογική λειτουργία της αναπαραγωγής. Η οπτική αυτή σύμφωνα με την παραδοσιακή κατανομή των φυλετικών ρόλων συνοδεύτηκε από την ταξινόμηση της πραγματικότητας με βάση τα φύλα και καθορίστηκε η απόλυτη ταύτιση του άντρα με τον πολιτισμό και της γυναίκας με τη φύση. (Ιγγλέση, 1994)

Υπάρχουν ακόμη πολυάριθμα στοιχεία και παραδείγματα μέσα στην ιστορία που επιβεβαιώνουν τις αδιάκοπες προσπάθειες της ανδροκρατούμενης κοινωνίας για την ανάδειξη της κατωτερότητας του γυναικείου φύλου. Αυτές οι εικόνες και οι ρόλοι όμως που έχουν αποδοθεί στις γυναίκες από την ανδροκρατική κοινωνία είχαν ένα και μοναδικό σκοπό να εξυπηρετούν τις ανάγκες των ανδρών και να υπερτονίζουν την υπεροχή τους. Είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο όμως ότι αυτό δεν είναι αληθές διότι εάν η κατωτερότητα του γυναικείου φύλου ήταν κάτι το αυταπόδεικτο τότε δε θα ήταν ανάγκη να υπάρχουν τόσοι κανόνες και τόσες προδιαγραφές για τη γυναικεία συμπεριφορά. (Αντωνοπούλου, 1999)

Στη σημερινή εποχή οι Ευρωπαϊές και Αμερικανίδες γυναίκες τόσο οικονομικά όσο και θεσμικά βρίσκονται σαφώς σε πλεονεκτικότερη θέση από τις γυναίκες στην Ινδία, το Ισραήλ ή την Τουρκία χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι άνδρες Ευρωπαίοι και Αμερικάνοι τις θεωρούν και τις αντιμετωπίζουν ως ισότιμες με αυτούς. Αυτό αποδεικνύεται περίτρανα με το πλήθος των ζητημάτων αναφορικά με την άνιση μεταχείριση των γυναικών που συνεχώς ασχολούνται στην Επιτροπή Ισότητας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Όμως και στην Ελλάδα γίνεται εμφανές από τα θέματα που απασχολούν τους φορείς για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των γυναικών, όπως είναι η Γενική Γραμματεία Ισότητας ή το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. (Αντωνοπούλου, 1999)

Σημαντική υπήρξε η συνεισφορά του γυναικείου κινήματος τόσο στην ανάδειξη των ανισοτήτων ανάμεσα στα φύλα όσο και στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των γυναικών. Το γυναικείο κίνημα εμφανίστηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, επεκτάθηκε και θεμελιώθηκε το 19^ο και μαζικοποιήθηκε τον 20^ο και ιδιαίτερα στο τέλος της δεκαετίας του '60. Μέσα λοιπόν από τους αγώνες του κινήματος αναδείχτηκαν οι κοινωνικές ανισότητες εις βάρος των γυναικών σε όλους τους

κοινωνικούς τομείς και καταργήθηκαν οι νομοθετικές ρυθμίσεις που στερούσαν τις γυναίκες από βασικά ανθρώπινα και κοινωνικά δικαιώματα. (Μαραγκουδάκη1993)

Όλα τα χαρακτηριστικά που εδώ και πάρα πολλά χρόνια έχουν αποδοθεί τόσο στις γυναίκες όσο και στους άντρες διαιώνονται ακόμη και σήμερα αφού εμπλουτίστηκαν με θεϊκές προελεύσεις και πήραν τη μορφή στερεότυπων κοινωνικών αντιλήψεων που με το πέρασμα των χρόνων απέκτησαν ιδιαίτερη αντοχή και αφού ενσωματώθηκαν στο κοινωνικό σύστημα αποτελούν πλέον απόλυτες κοινωνικές αλήθειες. Έτσι φθάνουμε στο σημείο να μαθαίνουμε και να υιοθετούμε τους ρόλους που προκαθορίζονται από την κοινωνία ανάλογα με το φύλο μας και διαμέσου της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης να διαιώνεται αυτή η ανισότητα. (Αντωνοπούλου, 1999)

ΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Αν θέλαμε να εξηγήσουμε με βάση την κοινωνική ψυχολογία την έννοια των στερεοτύπων, θα λέγαμε ότι πρόκειται για την τάση των ανθρώπων για γνωστική απλοποίηση ή πιο συγκεκριμένα για υπεραπλοποίηση που είναι ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο της ανθρώπινης νόησης. Έτσι καταλήγουμε σε απόλυτα και ακραία συμπεράσματα και τα γενικεύουμε για διάφορες ομάδες ατόμων. (Γεώργας, 1995)

Όπως έχει ήδη αναφερθεί υπάρχουν συγκεκριμένες στερεότυπες αντιλήψεις αναφορικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε φύλου αλλά και με τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο φύλων.

Από έρευνες που έχουν γίνει έχει διαπιστωθεί πως τα στερεότυπα που επικρατούν για τους άντρες και τις γυναίκες είναι διαμετρικά αντίθετα. Δηλαδή τα

χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που αποδίδονται και θεωρούνται αποδεκτά για το ένα φύλο είναι εντελώς αντίθετα για το άλλο φύλο.

Ως αντρικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας αναφέρονται και επικρατούν τα εξής στερεότυπα : επιθετικότητα, ανταγωνιστικότητα, ανεξαρτησία, ενεργητικότητα, δημιουργία, αποφασιστικότητα, τόλμη, γενναιότητα, ψυχραιμία, λογική, εξυπνάδα, εφευρετικότητα, δύναμη, αυτάρκεια, σκληρότητα, μη έκφραση συναισθημάτων, έμφυτη κλίση στις θετικές επιστήμες, αθλητικά ενδιαφέροντα, εκδήλωση θυμού, εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς. (Αντωνοπούλου, 1999, Μαραγκουδάκη, 1993)

Αντίθετα τα γυναικεία χαρακτηριστικά προσωπικότητας είναι τα εξής : παθητικότητα, υποχωρητικότητα, εξάρτηση, στοργικότητα, δειλία, ευγένεια, φιλαρέσκεια, ηρεμία, τρυφερότητα, πονηριά, φόβος, συναισθηματισμός, γλυκύτητα, αυταπάρηση, αυτοθυσία, ταυτόχρονα όμως οι γυναίκες σύμφωνα πάντα με τα στερεότυπα του φύλου τους είναι ύπουλες, κακές, ζηλιάρες, κλαίνε συχνά, είναι αξιοθρήνητες, ανίκανες για ορθολογισμό και ηθική κρίση, λιγότερο έξυπνες αν όχι κουτές, υποχθόνιες και όλα τα αρνητικά που μπορεί να σκεφτεί ο ανθρώπινος νους τα συγκεντρώνει το γυναικείο φύλο. (Αντωνοπούλου, 1999, Μαραγκουδάκη, 1993)

Αυτοί είναι μερικοί από τους χαρακτηρισμούς που έχουν αποδοθεί στο γυναικείο αλλά και το αντρικό φύλο εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς πόσο μεροληπτούν τα στερεότυπα υπέρ του ανδρικού φύλου. Στο γυναικείο φύλο ό,τι καλό και αγνό αναφέρεται αφορά στη μητρική μορφή της γυναίκας που όπως έχει ήδη τονιστεί είχε μια διάσταση θεϊκή από την αρχαιότητα.

Ο βαθμός που τα στερεότυπα χαρακτηριστικά επηρεάζουν τα άτομα φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα που παραθέτουν οι Askew και Ross στο βιβλίο τους «Τα αγόρια δεν κλαίνε» : «Περπατήστε στο δρόμο κρατώντας ένα μωρό, σταματήστε τους 20 πρώτους ανθρώπους που θα συναντήσετε, ζητήστε τους να κρατήσουν τον *Μάρκο*

και να σας περιγράψουν τη συμπεριφορά του. Επαναλάβετε τη διαδικασία ρωτώντας τους τη δεύτερη φορά τι πιστεύουν για τη *Μαίρη*. Το μωρό θα είναι και στις δύο περιπτώσεις το ίδιο. Όποιο κι αν είναι πραγματικά το φύλο του μωρού, τον *Μάρκο* θα τον περιγράψουν ως ζωηρό, πονηρούλη, δυνατό ενώ τη *Μαίρη* αξιαγάπητη, χαριτωμένη, υπέροχη και γλυκιά.» (Askew-Ross, *Τα αγόρια δεν κλαίνε*, σελ. 26, 1994)

Ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τα ευρήματα κάποιων ερευνών πάνω στο θέμα των στερεότυπων χαρακτηριστικών που αποδίδονται και στα δύο φύλα. Βρέθηκε λοιπόν ότι τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στο ανδρικό στερεότυπο αξιολογούνται ως θετικά συχνότερα από τα γυναικεία χαρακτηριστικά. Επιπλέον το σύνολο των χαρακτηριστικών που αξιολογούνται θετικά αυτός άνδρες συνεπάγονται επιβολή, ορθολογισμό και ικανότητα ενώ τα αντίστοιχα θετικά χαρακτηριστικά των γυναικών φανερώνουν αγάπη, στοργή και συναισθηματισμό. Ακόμη βρέθηκε ότι τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας που εμπεριέχονται στο στερεότυπο του κάθε φύλου έχουν ενσωματωθεί στην αντίληψη του εαυτού τόσο των γυναικών όσο και των αντρών. Τέλος τα στερεότυπα των φύλων παρά αυτός όποιες εξελίξεις έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση αυτός γυναίκας εξακολουθούν να επικρατούν ανεξάρτητα από την ηλικία, το θρήσκευμα, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Μια άμεση συνέπεια των στερεότυπων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που αποδίδονται στα δύο φύλα, κυρίως δε εις βάρος των γυναικών, αφορά στο διαχωρισμό των επαγγελμάτων και των θέσεων εργασίας με βάση το φύλο. Μπορεί βέβαια θεσμικά όλα σχεδόν τα επαγγέλματα να μπορούν να ασκηθούν και από τα δύο φύλα, ωστόσο ο διαχωρισμός σε τυπικά «γυναικεία» και τυπικά «αντρικά»

εξακολουθεί να αποτελεί μια καθιερωμένη κοινωνική πρακτική σε όλο το δυτικό πολιτισμό. Αυτός ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στα δύο φύλα δηλαδή τους τρόπους συμπεριφοράς, τις ικανότητες και τις επιδεξιότητες που απαιτούνται για την άσκηση κάποιου επαγγέλματος.

Επομένως τα επαγγέλματα που θεωρούνται τυπικά «γυναικεία» προϋποθέτουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που στερεότυπα αποδίδονται στις γυναίκες και που εμπεριέχονται στο ρόλο της συζύγου, της νοικοκυράς και της μητέρας. Μερικά από τα στερεότυπα τυπικά γυναικεία επαγγέλματα είναι τα εξής: κοινωνική λειτουργός, νηπιαγωγός, δασκάλα, γραμματέας, νοσοκόμα, μαία, πωλήτρια, ρεσεψιονίστ, τηλεφωνήτρια, κομμώτρια, καθαρίστρια, μοδίστρα και άλλα. (Μαραγκουδάκη, 1993, Chater & Gaster, 1997)

Από την άλλη τα επαγγέλματα που θεωρούνται τυπικά «αντρικά» προϋποθέτουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που στερεότυπα αποδίδονται στους άντρες. Μερικά από τα στερεότυπα αντρικά επαγγέλματα είναι τα ακόλουθα: μαθηματικός, πολιτικός μηχανικός, γιατρός, δικηγόρος, πολιτικός, αρχιτέκτονας, πιλότος, επιστήμονας, διευθυντής εταιρείας, στέλεχος επιχείρησης, οδηγός λεωφορείου, δικαστής, δήμαρχος και άλλα. (Chater & Gaster, 1997)

Είναι ευδιάκριτο ότι τα στερεότυπα γυναικεία επαγγέλματα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως επαγγέλματα προσφοράς υπηρεσιών και παροχής φροντίδας προς τους άλλους και βασίζονται στην εκ φύσεως ανάγκη, σύμφωνα πάντα με τα στερεότυπα, της γυναίκας να προσφέρει στους άλλους φροντίδα από την ευαισθησία της για τις ανάγκες των άλλων. Αντίθετα τα στερεότυπα αντρικά επαγγέλματα χαρακτηρίζονται από το κύρος που προσδίδουν, την κοινωνική αναγνώριση αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει κάποιος για να τα ασκήσει όπως είναι η ευστροφία, η δημιουργικότητα, η έμφυτη κλίση στις επιστήμες, η μουσική

δύναμη και γενικά όλα τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους άντρες. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Θα ήταν βέβαια ανακριβές να ισχυριστεί κανείς πως στη σημερινή εποχή οι γυναίκες δεν καταλαμβάνουν θέσεις στην αγορά εργασίας που παραδοσιακά κατείχαν οι άντρες. Πράγματι πολλές γυναίκες έχουν εισχωρήσει σε επαγγέλματα που θεωρούνταν ως αντρικά, όπως του γιατρού, του δικηγόρου, του μηχανικού, του αρχιτέκτονα, του πολιτικού. Πολύ συχνά όμως καταλαμβάνουν ιεραρχικά κατώτερες θέσεις από τους άντρες. Έτσι για παράδειγμα οι γυναίκες γιατροί ειδικεύονται περισσότερο ως παιδίατροι, μικροβιολόγοι ή ψυχίατροι παρά ως χειρουργοί ή μαιευτήρες. Οι γυναίκες δικηγόροι πιο συχνά γίνονται συμβολαιογράφοι ή αναλαμβάνουν υποθέσεις διαζυγίων ενώ πολύ σπάνια γίνονται ποινικολόγοι ή δικαστικοί. Οι γυναίκες μηχανικοί ή αρχιτέκτονες αναλαμβάνουν την εκπόνηση κυρίως σχεδίων για κατοικίες παρά για μεγάλα έργα, γέφυρες ή εργοστάσια. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Ακόμη και σε χώρους όπου παραδοσιακά υπερέχουν τα ποσοστά των γυναικών όπως είναι ο χώρος της εκπαίδευσης πάλι οι θέσεις που κατέχουν οι γυναίκες είναι κατώτερες ιεραρχικά. Ενώ σχεδόν πάντα υπερέχουν αριθμητικά οι γυναίκες δασκάλες από τους άντρες ωστόσο οι άντρες γίνονται συνήθως διευθυντές του σχολείου ή αναλαμβάνουν τις μεγαλύτερες τάξεις ενώ οι γυναίκες τις μικρότερες τάξεις. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Αξιοσημείωτο είναι το παράδειγμα της πολιτικής όπου ενώ οι γυναίκες ασφαλώς έχουν αποκτήσει δικαίωμα ψήφου αλλά και το δικαίωμα να εκλέγονται εδώ και αρκετά χρόνια, ωστόσο η συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή του τόπου είναι σε πολύ χαμηλά ποσοστά. Μέχρι σήμερα σε παγκόσμια κλίμακα έχουν εκλεγεί

πρωθυπουργοί ή πρόεδροι κυβερνήσεων μόνο δεκατέσσερις γυναίκες και ασφαλώς στην Ελλάδα καμία. (Αντωνοπούλου, 1999)

Τα ποσοστά δε των γυναικών που εκλέγονται στην ελληνική Βουλή είναι εξευτελιστικά αν σκεφτεί κανείς ότι στις πρόσφατες εκλογές του Μαρτίου του 2004 μόλις 39 από τους 300 βουλευτές είναι γυναίκες στο ελληνικό κοινοβούλιο και όλοι μιλούσαν για την μεγάλη αύξηση του ποσοστού των γυναικών. Ακόμη και η πρόταση της νέας κυβέρνησης να οριστεί πρόεδρος της Βουλής γυναίκα συνοδεύτηκε με το σχόλιο ότι για πρώτη φορά στο νεοελληνικό κράτος θα καταλάβει γυναίκα το τρίτο κατά σειρά αξίωμα του κράτους, ενισχύοντας έτσι την άποψη ότι ακόμη και σήμερα είναι σπάνιο φαινόμενο για μια γυναίκα να εισχωρήσει σε παραδοσιακά ανδροκρατούμενους χώρους.

Συμπερασματικά αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί είναι ότι οι στερεότυπες κοινωνικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα και οι διακρίσεις και ανισότητες που προκύπτουν σε βάρος των γυναικών ελάχιστα οφείλονται ή δικαιολογούνται από τις βιολογικές διαφορές των δύο φύλων. Αντίθετα πρόκειται για ένα κοινωνικοπολιτισμικό δημιούργημα που όπως ήδη έχει επισημανθεί διαιωνίζει και αναπαράγει τις στερεότυπες κοινωνικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης των ατόμων. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί η διαδικασία της κοινωνικοποίησης και επομένως του τρόπου με τον οποίο τα άτομα καθοδηγούνται στο να ενστερνιστούν τους συγκεκριμένους ρόλους που καθορίζει για αυτά η κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Εννοιολογικός προσδιορισμός

Η έννοια «κοινωνικοποίηση» εμφανίζεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από τον Emile Durkheim, ο οποίος ανήκει στους θεμελιωτές της μοντέρνας κοινωνιολογίας, και δηλώνει τη διαδικασία εκείνη μέσω της οποίας ο άνθρωπος μεταβάλλεται σε κοινωνικό ον. (Τσαρδάκης, 1987)

Ο άνθρωπος με τη γέννησή του δεν αποτελεί διαμορφωμένη προσωπικότητα και δεν είναι σε θέση να πάρει μέρος στην κοινωνική ζωή παρόλο που διαθέτει αυτές τις ικανότητες. Το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον είναι αυτά που ωθούν τον άνθρωπο στην απόκτηση της ατομικής και κοινωνικής του διάστασης και ταυτότητας. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Το παιδί λοιπόν όταν γεννιέται γίνεται αυτόματα μέλος μιας κοινωνίας μέσα στην οποία πρέπει να ενσωματωθεί και να ολοκληρωθεί σαν προσωπικότητα. Η εκάστοτε όμως κοινωνία απαρτίζεται από πλήθος προσώπων, συναισθημάτων, προσδοκιών, προδιαγραφών και απαγορεύσεων. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Επιπλέον η ένταξη του ατόμου στο φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον είναι δυνατή μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η βασικότερη είναι ότι το άτομο ρυθμίζει την προσωπική συμπεριφορά του σύμφωνα με ένα γενικό πλαίσιο συμπεριφοράς, ανάλογο πάντα προς την κουλτούρα του άμεσου κοινωνικού του περιβάλλοντος. (Γκιζελή, 1987)

Παράλληλα το παιδί αγνοεί τους κανόνες που διέπουν την κάθε κοινωνία, τις αξίες, τη θέση και τους ρόλους των ατόμων. Για να γνωρίσει το παιδί τον κόσμο αυτό μέσα στον οποίο καλείται να ζήσει και να γνωρίσει κατά συνέπεια και τον ίδιο του

τον εαυτό είναι χρέος των ενηλίκων να αναπτύξουν μεθόδους και μηχανισμούς και να θεσπίσουν διαδικασίες για την επίτευξη αυτού του σκοπού. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Μέσα από αυτή την πολυδιάστατη διαδικασία μάθησης και κοινωνικής ένταξης ένα μέρος της γνώσης που αποκτά το παιδί είναι αποτέλεσμα της συστηματικής προσπάθειας των ενηλίκων (γονείς, δάσκαλοι), ενώ ένα άλλο μέρος το αποκτά μόνο του μέσα από τη διαδικασία ανταλλαγής με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον του. Το αποτέλεσμα όλης της γνώσης που αποκτά το παιδί είναι η δημιουργία της προσωπικότητάς του συστατικό στοιχείο της οποίας είναι η ταυτότητα, δηλαδή η αντίληψη του εαυτού ως αρσενικό ή θηλυκό (ταυτότητα φύλου), ως μέλος μιας εθνικής ομάδας (εθνική ταυτότητα) ή μιας θρησκευτικής ομάδας (θρησκευτική ταυτότητα) Ο όρος που αποδίδει αυτή την πορεία συγκρότησης και εξέλιξης της προσωπικότητας και της κοινωνικής ένταξης του ατόμου είναι η **«κοινωνικοποίηση»**. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Επιπλέον η έννοια της κοινωνικοποίησης χρησιμοποιείται στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες για να περιγραφούν και να εξηγηθούν όλες εκείνες οι λειτουργίες και οι διαδικασίες μέσω των οποίων ο άνθρωπος γίνεται μέλος της κοινωνίας και του πολιτισμού. Με τις διαδικασίες της κοινωνικοποίησης ο άνθρωπος κερδίζει την ταυτότητά του και διαμορφώνει την προσωπικότητά του ικανή για να δρα στην κοινωνία. Η κοινωνικοποίηση όπως και η συμπεριφορά του κάθε ανθρώπου είναι επίκτητη, τη μαθαίνει δηλαδή μέσω συγκεκριμένων διαδικασιών αφού ο άνθρωπος είναι ον γνωστικό. (Καζάζη, 1993)

Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης δεν είναι ένα στατικό ή παροδικό γεγονός αλλά αντίθετα μια διαδικασία που διαρκεί όσο και η ζωή του ατόμου εφόσον το άτομο καλείται διαρκώς να ενταχθεί σε νέες ομάδες, να ενστερνιστεί νέες αξίες και μορφές συμπεριφοράς αλλά και νέους ρόλους. (Πυργιωτάκης, 1989)

Κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης τα άτομα αναλαμβάνουν αξίες και κανόνες εκείνων των κοινωνικών ομάδων στις οποίες ανήκουν. Το κάθε άτομο δηλαδή ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας προσπαθεί μέσω του κοινωνικού του ρόλου, να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του κοινωνικού του περιβάλλοντος και έτσι να συμβάλλει στη διατήρηση της ισορροπίας του κοινωνικού συστήματος στο οποίο ανήκει. (Τσαρδάκης, 1992)

Σύμφωνα με την προσανατολισμένη στη θεωρία της μάθησης των κοινωνικών ρόλων διαδικασία κοινωνικοποίησης, εξασφαλίζεται η παράδοση και η σταθεροποίηση της κοινωνικο-πολιτισμικής τάξης που επικρατεί κάθε φορά και εννοείται ως μια διαδικασία που καθορίζεται μέσω των αναγκών και των απαιτήσεων του εκάστοτε κοινωνικού συστήματος. Αυτή η μορφή κοινωνικοποίησης μέσω της μάθησης των κοινωνικών ρόλων, δεν αφήνει στα άτομα μεγάλα περιθώρια προσωπικής κίνησης, ενέργειας και δράσης και δε λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις ατομικές ανάγκες. (Τσαρδάκης, 1992)

Επιπλέον μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης συντηρούνται όλες οι κοινωνικές προδιαγραφές, οι επιλογές και οι αντιλήψεις για τα διάφορα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ατόμων, οι διαφορετικοί τους ρόλοι και γενικά η διαφορετική και άνιση θέση τους στην κοινωνία. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που αφορά στη συγκρότηση και διαμόρφωση του συνόλου της προσωπικότητας ενός ατόμου. Στην παρούσα μελέτη δεν θα αναφερθούμε σε όλες τις παραμέτρους αυτής της διαδικασίας αλλά, όπως έχει ήδη επισημανθεί στη διαμόρφωση της ταυτότητας και των ρόλων των δύο φύλων όπως αυτή γίνεται μέσα από την κοινωνικοποίηση των παιδιών στην οικογένεια.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Πρωταρχικός λοιπόν φορέας κοινωνικοποίησης του ατόμου, που θα μας απασχολήσει και στην παρούσα μελέτη, είναι η οικογένεια η οποία έχει καθιερωθεί θεσμικά να αναλάβει με πλήρη υπευθυνότητα αυτό το ρόλο. Είναι ο πιο σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης αφού σε αντίθεση με άλλους κοινωνικοποιητικούς φορείς, η οικογένεια αρχίζει το έργο της πριν ασκηθεί οποιαδήποτε επιρροή στο άτομο. Επιπλέον οι πρώτες καθοριστικές εμπειρίες στη ζωή του ατόμου αποκτώνται μέσα στα πλαίσια της οικογένειας και κατά συνέπεια ασκούν ιδιαίτερη επίδραση στα κρίσιμα και διαμορφωτικά στάδια της προσωπικότητας του ατόμου. (Τάτσης, 1991)

Η οικογένεια αναλαμβάνει το παιδί από τη γέννησή του για να το παραδώσει στην κοινωνία ικανό να ζήσει και να ενσωματωθεί σε αυτή. Μεταδίδει στο παιδί τους κοινωνικούς κανόνες και τα αποδεκτά και επιθυμητά πρότυπα συμπεριφοράς, τους φυλετικούς και κοινωνικούς ρόλους όπως και τα στερεότυπα. Ιδιαίτερα δε όσο αφορά στους ρόλους των δύο φύλων το παιδί τους βλέπει να ενσαρκώνονται από τους ίδιους τους γονείς και η επιρροή που δέχεται είναι καθοριστικής σημασίας. (Σαλάππας, 1992)

Μέσα στην οικογένεια το παιδί αντιλαμβάνεται την ταυτότητα του φύλου του και επομένως η οικογένεια αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης του παιδιού ως προς το ρόλο του φύλου του, αφού οι γονείς είναι εκείνοι που θα του μεταβιβάσουν τα αντίστοιχα πρότυπα συμπεριφοράς και δραστηριοτήτων με άμεσο και έμμεσο τρόπο και κυρίως με τη διαφορετική αντιμετώπιση ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Ο διαχωρισμός των ρούχων και των χρωμάτων είναι μια απόδειξη γι'

αυτό, τα αγόρια συνηθίζουν να τα ντύνουν με γαλάζια ρούχα ενώ τα κορίτσια με ροζ φορεματάκια. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Επιπλέον οι γονείς μην έχοντας απαλλαχτεί, όπως έχουμε τονίσει σε προηγούμενο κεφάλαιο, από τα στερεότυπα των δύο φύλων αποδίδουν διαφορετική ερμηνεία στις ίδιες αντιδράσεις μωρών διαφορετικού φύλου. Το κλάμα ενός μικρού αγοριού το συνδυάζουν με θυμό και νευρικότητα ενώ το κλάμα του κοριτσιού με φόβο και ανασφάλεια. Ακόμη οι γονείς συνήθως ενθαρρύνουν, αν όχι πιέζουν, τα αγόρια να είναι ανεξάρτητα, γενναία και να ελέγχουν τα συναισθήματά τους και έχουν μεγαλύτερη ελευθερία να παίζουν με επικίνδυνα παιχνίδια και σε περίπτωση που τους συμβεί κάποιο μικροατύχημα παρηγορούνται λιγότερο από τα κορίτσια. (Μαραγκουδάκη, 1993, Χουντουμάδη, 1998)

Έχει βρεθεί ακόμη πως η στάση των γονέων απέναντι στα παιδιά ανάλογα με το φύλο του επηρεάζει ακόμη και τον τρόπο που τα παίζουν ή τα χαϊδεύουν. Όταν παίζουν και χαϊδεύουν τα αγόρια οι κινήσεις τους είναι πιο απότομες, τραχείς και σκληρές, για παράδειγμα τους τραβούν τα χέρια και τα πόδια ή τα πετούν ψηλά και τα αναποδογυρίζουν, παιχνίδια που σπάνια κάνουν με τα κορίτσια. Με αυτό τον τρόπο προκαλούν και ενθαρρύνουν την απότομη και ζωνή κινητική συμπεριφορά περισσότερο στα αγόρια από ότι στα κορίτσια. Ακόμη τα κορίτσια υπερπροστατεύονται περισσότερο από τους γονείς καθώς θεωρούνται πιο ευαίσθητα και εύθραυστα. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Τέλος ακόμη και τα ονόματα που οι γονείς δίνουν στα παιδιά τους υποδεικνύουν τη διαφορετικότητα που τα αντιμετωπίζουν. Κατά κανόνα τα αντρικά ονόματα είναι ακουστικά ηχηρά και σκληρά ενώ τα γυναικεία είναι μελωδικά και χαριτωμένα. Ενδεικτικό είναι τα υποκοριστικά που δίνουν: Δήμητρα-Δημητρούλα,

Αφροδίτη-Αφρούλα ενώ αντίθετα Δημήτρης-Τάκης ή Μήτσος. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Το κυριότερο όμως γεγονός που συντελείται μέσα στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου στην οικογένεια είναι η μίμηση και η ταύτιση των ρόλων των δύο φύλων μέσα από την παρατήρηση των γονεϊκών προτύπων. Ο τρόπος, οι μηχανισμοί και οι αρχές που διέπουν αυτή τη διαδικασία θα αναλυθεί στην επόμενη ενότητα με βάση τις θεωρίες της κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί το γεγονός ότι υπάρχουν και άλλοι φορείς κοινωνικοποίησης, παρόλο που δεν θα αναλυθούν στην παρούσα εργασία. Το σχολείο είναι ο δεύτερος σημαντικότερος κοινωνικοποιητικός φορέας μετά την οικογένεια. Το παιδί με την είσοδό του στο σχολείο κάνει το πρώτο βήμα έξω από το χώρο της οικογένειας. Αναλαμβάνει ευθύνες, δέχεται επιρροές, αποκτά ανεξαρτησία και έχει τη δυνατότητα να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να παίρνει αποφάσεις. Παράλληλα και στο σχολείο μεταβιβάζονται κοινωνικές αξίες, πρότυπα συμπεριφοράς, πρότυπα και στερεότυπα ρόλων, μετάδοση πολιτιστικής κληρονομιάς τα οποία το παιδί καλείται να αφομοιώσει και να ενστερνιστεί. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Τέλος άλλοι φορείς κοινωνικοποίησης είναι το παιχνίδι και οι ομάδες των ομηλικών που αποτελούν τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους οργανώνεται η κοινωνία των παιδιών. Ο τρόπος που τα παιδιά παίζουν καθώς και τα παιχνίδια που αυτά επιλέγουν εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς για το κάθε φύλο που έχουν αφομοιώσει στα πλαίσια της οικογενειακής κοινωνικοποίησης. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Τα άτομα μέσα από το διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης, αναγνώρισης και αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό τους περιβάλλον, το οικογενειακό αρχικά και αργότερα το ευρύτερο, οδηγούνται στο να ανταποκριθούν στις κοινωνικές προδιαγραφές, στις προσδοκίες και παραδοχές σχετικά με το φύλο τους. Σε αυτή την ενότητα θα μελετήσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά, μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, καλούνται να εσωτερικεύσουν, να αφομοιώσουν και να κάνουν αναπόσπαστο μέρος της προσωπικότητάς τους ό,τι και όσα εμπεριέχονται στο κοινωνικό στερεότυπο του φύλου τους και κατά συνέπεια να αποδεχτούν τους ρόλους και γενικά τη διαφορετική και άνιση θέση τους στην κοινωνία. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Μέσα στο ευρύτερο πεδίο της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης τα μικρά παιδιά, αγόρια και κορίτσια συνειδητοποιούν το διαχωρισμό των ανθρώπων σε δύο φύλα, εντάσσουν τον εαυτό τους σε ένα από τα δύο και οικειοποιούνται, εσωτερικεύουν και ενθαρρύνονται να εκδηλώνουν τα κοινωνικά επιθυμητά και αποδεκτά για το φύλο τους χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τους τρόπους συμπεριφοράς, τις ικανότητες και τις στάσεις. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Η διαδικασία αυτή που ξεκινά από τη γέννηση του παιδιού, αποτελεί μια από τις πιο κρίσιμες και σημαντικές πλευρές της ευρύτερης κοινωνικοποίησης του παιδιού και είναι γνωστή με τον όρο κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου. Η κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου περιλαμβάνει τις διαφορετικές διαδικασίες και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για να προετοιμάσουν τα άτομα του αρσενικού και του θηλυκού φύλου για τους ρόλους που η κοινωνία καθορίζει ως κατάλληλους και αποδεκτούς για το φύλο τους. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Τα διαφορετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, οι τρόποι συμπεριφοράς, οι ικανότητες των δύο φύλων και κατά συνέπεια οι ρόλοι και οι θέσεις τους στην κοινωνία δεν είναι αποτέλεσμα των βιολογικών διαφορών, όπως έχει ήδη επισημανθεί, αλλά περισσότερο μια σειρά πολιτισμικών προδιαγραφών και στερεοτύπων τα οποία με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης του ρόλου του φύλου εγχαράσσονται και εσωτερικεύονται από τα άτομα, τόσο βαθιά και αμετάκλητα ώστε να θεωρούνται φυσικά και λογικά. (Αντωνοπούλου, 1999, Μαραγκουδάκη, 1993)

Για τον τρόπο που συντελείται αυτή η διαδικασία με την οποία τα παιδιά συνειδητοποιούν το φύλο τους και ενστερνίζονται, εκδηλώνουν και αφομοιώνουν τους ρόλους, τις δραστηριότητες και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες. Οι θεωρίες που αναφέρονται συγκεκριμένα στην εσωτερίκευση και αφομοίωση των κοινωνικών στερεοτύπων των φύλων είναι η ψυχαναλυτική θεωρία, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης, η αναπτυξιακή γνωστική θεωρία και η θεωρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Η Ψυχαναλυτική θεωρία

Θεμελιωτής της ψυχαναλυτικής θεωρίας υπήρξε ο Sigmund Freud. Ο Freud ενώ δεν ασχολήθηκε άμεσα με την κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου, εντούτοις ασχολήθηκε με τη διαφορετική ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των αγοριών και των κοριτσιών και τις άμεσες συνέπειες στα διαφορετικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους και στην ψυχική τους ισορροπία κατά την ενηλικίωση. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Ο Freud θεωρεί ότι η θηλυκότητα και ο ανδρισμός καθορίζονται από την ανατομική διαφορά των δύο φύλων την οποία τα άτομα είναι σε θέση να

αναγνωρίσουν γύρω στα 3-4 χρόνια. Υποστηρίζει δηλαδή ότι τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και κατά συνέπεια οι διαφορετικοί ρόλοι των φύλων είναι αποτέλεσμα της διαφορετικής ανατομικής κατασκευής των γεννητικών οργάνων των φύλων, που διαπιστώνεται και από τα αγόρια και από τα κορίτσια κατά τη διάρκεια του φαλλικού σταδίου και της ασυνείδητης ερωτικής επιθυμίας που νιώθουν τα παιδιά για το γονέα του άλλου φύλου, γνωστό ως οιδιπόδειο σύμπλεγμα. (Ιγγλέση, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Κατά τη διάρκεια του οιδιπόδειου συμπλέγματος, τα αγόρια ασυνείδητα αλλά έντονα νιώθουν το φόβο και την απειλή του ευνουχισμού από τον πατέρα, ενώ τα κορίτσια το φθόνο του πέους. Κατά συνέπεια τα αγόρια για να αποφύγουν τον ευνουχισμό ταυτίζονται με τον πατέρα και εσωτερικεύει τις αξίες του, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του και τους τρόπους συμπεριφοράς του διαμορφώνοντας έτσι ένα ισχυρό Υπερεγώ. Τα κορίτσια αντίθετα θεωρούν ότι η ανατομική διαφορά των γεννητικών τους οργάνων οφείλεται σε ευνουχισμό και δέχονται έτσι βαρύτατο πλήγμα στο ναρκισσισμό τους, αναπτύσσουν αισθήματα κατωτερότητας, νιώθουν μειονεκτικά σε σχέση με το άλλο φύλο, παθητικότητα, περιφρόνηση για τον εαυτό τους, τη μητέρα τους και όλα τα άτομα του φύλου τους. Για το κορίτσι η ταύτιση με τη μητέρα πραγματοποιείται στην προοιδιπόδεια φάση όπου και θεμελιώνεται η θηλυκή του ταυτότητα. (Ιγγλέση, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Παράλληλα οι προτιμήσεις του κοριτσιού για παιχνίδια με κούκλες, όπου το ίδιο υποδύεται το ρόλο της μητέρας και η κούκλα το ρόλο του παιδιού που επιθυμεί να αποκτήσει από τον πατέρα, αποτελεί για τον Freud ένδειξη του πρόωρου ξυπνήματος της θηλυκότητάς του και προετοιμασία του κοριτσιού για το ρόλο του φύλου του. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Επιπλέον ο Freud θεωρεί ότι η αυτοπεποίθηση, η λογική και γενικά όλα τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του αντρικού φύλου είναι συνέπεια του ότι τα αγόρια αφού βίωσαν στην πρώιμη φάση της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης το φόβο και το άγχος του ευνουχισμού από τον πατέρα, κατάφεραν να αποφύγουν την τιμωρία αυτή και διέσωσαν το πολύτιμο για αυτά γεννητικό τους όργανο. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Μια τέτοια θεώρηση προκαθορίζει τα όρια του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας ταυτίζοντάς τα με το γάμο και τη μητρότητα, για να ξεπεράσουν οι γυναίκες το φθόνο του πέους. Η υγιής θηλυκότητα προϋποθέτει την υιοθέτηση του μητρικού προτύπου και την εσωτερίκευση της κατωτερότητας του φύλου. (Ιγγλέση, 1994)

Η ψυχαναλυτική θεωρία έχει δεχθεί δριμύτατη κριτική από το φεμινιστικό κίνημα και απορρίπτεται ως ανδροκεντρική, επειδή εξηγεί τη διαμόρφωση και εκδήλωση διαφορετικών χαρακτηριστικών προσωπικότητας στα φύλα με βάση την ανατομική κατασκευή των ανδρικών γεννητικών οργάνων και παραβλέπει τη σημασία που δίνεται από την κοινωνία στα αντρικά γεννητικά όργανα και που είναι άμεση συνέπεια της πατριαρχικής δομής και οργάνωσής της. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Παράλληλα οι απόψεις του Freud κρίνονται ως απλουστευτικές και περιοριστικές διότι δεν κάνει καμία αναφορά στην επίδραση των φορέων κοινωνικοποίησης (οικογένεια, σχολείο) στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας στα φύλα, αλλά αντίθετα την περιορίζει στα πλαίσια της πυρηνικής οικογένειας και την εξηγεί μόνο με βάση τις ανατομικές διαφορές των δύο φύλων. Τέλος αποκλείει κάθε δυνατότητα αποτελεσματικής παρέμβασης του κοινωνικού παράγοντα στην επίτευξη ισότητας των φύλων. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Έτσι φαίνεται πως η ψυχαναλυτική θεωρία παρά τα όσα έχει προσφέρει και παρόλο που η αντιγραφή και η μίμηση μπορεί να αποτελούν τρόπους με τους οποίους

τα παιδιά εσωτερικεύουν τους ρόλους των φύλων τους, δεν εξηγεί σφαιρικά την εσωτερίκευση του ρόλου του φύλου.

Η θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης

Σύμφωνα με τους κύριους εκπροσώπους αυτής της θεωρίας οι διαφορές που παρατηρούμε στην προσωπικότητα και στη συμπεριφορά των δύο φύλων δε θα πρέπει να αποδοθούν στην ανατομική τους κατασκευή αλλά στη διαφορετική αγωγή που δέχονται. (Ιγγλέση, 1994)

Είναι γεγονός ότι η διαπαιδαγώγηση των παιδιών από την πρώιμη ηλικία διακρίνεται από εντελώς διαφορετικές προσδοκίες της οικογένειας και του ευρύτερου περιβάλλοντος ανάλογα με το φύλο τους. Οι διαφορές δηλαδή των φύλων ανάγονται στο πλέγμα των επιταγών και των απαγορεύσεων μιας δεδομένης κοινωνίας και στους οποίους κατά κάποιο τρόπο αναγκάζονται τα παιδιά να συμμορφωθούν. (Ιγγλέση, 1994)

Συγκεκριμένα, ο Walter Wischel βασίστηκε στις αρχές και παραδοχές της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης και ιδιαίτερα στις εμπειρικές έρευνες του Bandura και ανέπτυξε ένα μοντέλο για τον τρόπο με τον οποίο συντελείται η μάθηση, η οικειοποίηση και η εκδήλωση των κοινωνικά αποδεκτών και τυπικών τρόπων συμπεριφοράς για κάθε φύλο. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Σύμφωνα με τον Wischel όλες οι διαφορές στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, στους τρόπους συμπεριφορά και στις ικανότητες που παρατηρούνται ανάμεσα στα δύο φύλα, αντικατοπτρίζουν τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες και τις αντιλήψεις, τα οποία μαθαίνονται, εσωτερικεύονται και αφομοιώνονται από τα παιδιά σε πολύ μικρή ηλικία διαμέσου μηχανισμών και αρχών.

Αυτοί οι μηχανισμοί και οι αρχές είναι η παρατήρηση, η μίμηση και η αντιγραφή ζωντανών ή και συμβολικών μοντέλων, η αμοιβή ή η τιμωρία και η γενίκευση. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Κατά το μοντέλο του Wischel τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, με την παρατήρηση ζωντανών και συμβολικών μοντέλων μαθαίνουν να διακρίνουν τους τυπικούς τρόπους συμπεριφοράς για κάθε φύλο. Μαθαίνουν τους μελλοντικούς τους ρόλους παρατηρώντας τη συμπεριφορά των ενηλίκων και κυρίως των γονιών τους. Έτσι τα παιδιά αποκτούν τους τυπικούς για κάθε φύλο τρόπους συμπεριφοράς μέσω της παρατήρησης ζωντανών προτύπων. Αυτό γίνεται είτε με την άμεση παρατήρηση και μίμηση προτύπων συμπεριφοράς είτε με τη μίμηση μέσω του παιχνιδιού και των φαντασιώσεων. Τη συμπεριφορά που μαθαίνουν, τους ρόλους ανδρών και γυναικών θα τη χρησιμοποιήσουν στο μέλλον σύμφωνα με την αρχή της ανασταλμένης μίμησης. (Ιγγλέση, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Καθοριστικός παράγοντας για να οδηγηθεί το παιδί να παρατηρεί, να αντιγράψει και να μιμείται μόνο τις συμπεριφορές και τα μοντέλα του δικού του φύλου είναι οι αμοιβές και οι τιμωρίες που δέχεται από το κοινωνικό του περιβάλλον αρχικά από τους γονείς και έπειτα από δασκάλους και συνομήλικους. Οι γονείς αμείβουν, ενθαρρύνουν και ενισχύουν θετικά το παιδί, με χειρονομίες ή μορφασμούς ή και λεκτικά, όταν παρατηρεί, μιμείται και αντιγράφει συμπεριφορές και ρόλους που τυπικά προσδιορίζουν το φύλο του. Αντίθετα όταν το παιδί παρατηρεί, μιμείται και αντιγράφει συμπεριφορές και ρόλους που δεν προσδιορίζουν τυπικά το φύλο του τότε το αποθαρρύνουν και το τιμωρούν. Έτσι το παιδί με τις επαναλαμβανόμενες αμοιβές ή τιμωρίες κατανοεί τις αποδεκτές και τυπικές συμπεριφορές για το φύλο του, ενισχύεται να τις υιοθετήσει και κατά συνέπεια τις εσωτερικεύει και τις αφομοιώνει. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Τέλος τα παιδιά με το μηχανισμό της γενίκευσης καταλήγουν σε συμπεράσματα σχετικά με το τι θεωρείται κατάλληλο και αποδεκτό για το φύλο τους και συνεπάγεται αμοιβή και θετική ενίσχυση και δημιουργούν κατευθυντήριες γραμμές συμπεριφοράς και δράσης οι οποίες συνθέτουν το ρόλο του φύλου τους. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης δεν αποδίδει ισχυρή και καθοριστική επίδραση στις γνωστικές ικανότητες των παιδιών, όπως τους αποδίδει η θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης, παρόλο που αναγνωρίζει τη συμβολή τους στη διαμόρφωση και εσωτερίκευση των τυπικών τρόπων συμπεριφοράς για κάθε φύλο.

Η θεωρία της Γνωστικής Ανάπτυξης

Κύριος εκφραστής της θεωρίας αυτής είναι ο Lawrence Kohlberg ο οποίος, στηριζόμενος στις μελέτες του Jean Piaget για τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, υποστηρίζει ότι η κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου συνδέεται άμεσα με τη γνωστική ανάπτυξη και τις γνωστικές ικανότητες του παιδιού με τις οποίες οργανώνει τις εμπειρίες του από το κοινωνικό του περιβάλλον. Θεωρεί ότι η φυλετική ταυτότητα είναι γνωστική λειτουργία και όχι δεδομένη από τη βιολογία ή από συναισθηματικά συμπλέγματα. (Ιγγλέση, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή το παιδί παρατηρώντας τα πρόσωπα του κοινωνικού του περιβάλλοντος, διαπιστώνει ότι διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες, άντρες και γυναίκες, καθώς και τον διαφορετικό τρόπο συμπεριφοράς τους αλλά και τις διαφορετικές δραστηριότητες που εκτελούν. Μέχρι τα 7 περίπου χρόνια το παιδί έχει αποκτήσει την έννοια της φυλετικής ταυτότητας, με αποτέλεσμα να υιοθετεί

πρότυπα συμπεριφοράς, να ταυτίζεται συναισθηματικά και να μιμείται το γονιό που ανήκει στο ίδιο με αυτό φύλο. (Ιγγλέση, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Ταυτόχρονα το παιδί διαπιστώνει ότι το φύλο του όπως και το φύλο των ατόμων του περιβάλλοντός του, προσδιορίζεται με βάση την ανατομική κατασκευή του σώματος και παραμένει σταθερό και αμετάβλητο, άσχετα από τις όποιες αλλαγές μπορεί να γίνουν στην εξωτερική εμφάνιση. Από τη στιγμή εκείνη που το παιδί κατανοεί τη σταθερότητα τόσο του δικού του φύλου όσο και των άλλων ατόμων, αυτή η σταθερότητα λειτουργεί ως βάση για τους μελλοντικούς τρόπους συμπεριφοράς του. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Στη συνέχεια το παιδί αρχίζει να αξιολογεί θετικά, να εκδηλώνει προτίμηση, να μιμείται και να αντιγράφει τους τρόπους συμπεριφοράς και τις δραστηριότητες των ομόφυλων προσώπων και ρυθμίζει τη δική του συμπεριφορά σύμφωνα με τους κανόνες που έχει δημιουργήσει με την παρατήρηση των όσων συμβαίνουν στο κοινωνικό του περιβάλλον. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Στη θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης η ταύτιση είναι μεν μια σημαντικότερη διαδικασία, αποκτά όμως διαμορφωτική λειτουργία μόνο όταν το παιδί κατανοήσει τη φυλετική του ταυτότητα. Επιπλέον υποστηρίζει ότι η συνειδητοποίηση του φύλου προηγείται και είναι προϋπόθεση για τη μίμηση των ομόφυλων προσώπων, ενώ αντίθετα στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης η αντιγραφή και η μίμηση ομόφυλων προσώπων οδηγούν το παιδί στη συνειδητοποίηση του φύλου του. (Ιγγλέση, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω στη γνωστική θεωρία αναγνωρίζεται περισσότερο η ενεργητική συμμετοχή και παρεμβολή των γνωστικών ικανοτήτων του ίδιου του παιδιού στην όλη διαδικασία της κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου. Έτσι αναγνωρίζεται η σημασία των κοινωνικών γνώσεων του παιδιού στη

διαδικασία της κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου σαν αποτέλεσμα της ενεργητικής οργάνωσης των εμπειριών του παιδιού και όχι σαν παθητικό προϊόν της κοινωνικής διαπαιδαγώγησης. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Μια αντίθεση που έχει εκφραστεί για τη θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι τα παιδιά αρχίζουν να μιμούνται και να εκδηλώνουν τους κοινωνικά αποδεκτούς για το φύλο τους τρόπους συμπεριφοράς πολύ πριν αποκτήσουν την έννοια της σταθερότητας του φύλου. Η απόκτηση αυτής της σταθερότητας σε αυτή την περίπτωση μπορεί να επιταχύνει την κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου, αλλά δε θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για να αρχίσει η διαδικασία αυτή. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Η θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης

Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας αυτής είναι ο George Mead ο οποίος ασχολήθηκε με τους μηχανισμούς γένεσης και διαμόρφωσης της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου. Σύμφωνα με τον Mead η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση του ατόμου με άλλα άτομα στα πλαίσια του κοινωνικού του περιβάλλοντος αποτελούν τον καθοριστικό παράγοντα για τη γένεση και τη διαμόρφωση της κοινωνικής του ταυτότητας. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Η ανθρώπινη επικοινωνία και αλληλεπίδραση συντελείται με τη χρήση σημαντικών συστημάτων συμβόλων ανάμεσα στα άτομα. Τέτοια είναι οι χειρονομίες, οι μορφασμοί αλλά κυρίως η λεκτική επικοινωνία. Με τη χρήση αυτών των σημαντικών συμβόλων εξωτερικεύονται και δηλώνονται οι στάσεις, οι γνώσεις, οι προθέσεις, οι προσδοκίες και γενικότερα κάθε είδους αντίδραση για τα πράγματα του πομπού προς τον αποδέκτη των συμβόλων. Στην έννοια πράγματα περιλαμβάνεται

καθετί μπορεί να αντιληφθεί ο άνθρωπος. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994, Μαραγκουδάκη, 1993)

Επιπλέον ο Mead υποστηρίζει ότι η διαμόρφωση της φυλετικής ταυτότητας των παιδιών επηρεάζεται σημαντικά από τα λεκτικά σύμβολα που δέχονται από τους άλλους. Σαν άλλους ορίζει τους «σημαντικούς άλλους» που αποτελούν οι γονείς, αφού είναι τα άτομα που συνδέεται πιο στενά το παιδί στο κοινωνικό περιβάλλον και η γνώμη τους και οι αντιδράσεις είναι σημαντικά για το παιδί, και το «γενικευμένο άλλο» που είναι η κοινωνία με τις προσδοκίες, τους κανόνες και τις διάφορες κατηγορίες των ατόμων που την απαρτίζουν. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Τα λεκτικά λοιπόν σύμβολα που δέχεται το παιδί από τους σημαντικούς άλλους και ιδιαίτερα η χρήση «ετικετών» με την οποία υποδηλώνουν στο παιδί το φύλο θεωρούνται αποφασιστικής σημασίας για την απόκτηση της φυλετικής του ταυτότητας. Για παράδειγμα το λεκτικό σύμβολο: «Τι καλό κορίτσι» και αντίθετα «Τι δυνατό αγόρι», οδηγεί το παιδί στο να συνδέσει την ετικέτα αυτή με ορισμένους τρόπους συμπεριφοράς και δραστηριότητας και σταδιακά αποκτά την ικανότητα να αποδίδει φυλετική πλέον ετικέτα τόσο στον εαυτό του όσο και στους άλλους. Η απόδοση φυλετικής ετικέτας στον εαυτό και η συσχέτιση της ετικέτας με τις διάφορες εμπειρίες των φύλων οδηγούν στο σχηματισμό της φυλετικής ταυτότητας. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Επιπλέον άτομο έχει την ικανότητα να ερμηνεύει αυτά τα μηνύματα που δέχεται από το άλλο άτομο με το οποίο βρίσκεται σε επικοινωνία και αλληλεπίδραση αλλά και να προβλέπει τις αντιδράσεις που ενδέχεται να προκαλέσει ένα δικό του σύμβολο προς τον άλλον. Αποφασιστικής σημασίας για τη διαδικασία αυτή είναι η δυνατότητα του παιδιού να παίζει και να μαθαίνει κοινωνικούς ρόλους. Ο Mead διακρίνει αυτή τη διαδικασία σε τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο (1 έως 3 ετών), τα

νήπια παίζοντας μιμούνται τους ρόλους των ενηλίκων, χωρίς φυσικά να αντιλαμβάνονται τη σημασία αυτών των ρόλων. Στο δεύτερο στάδιο (3 έως 5 ετών), τα νήπια αντιλαμβάνονται πλέον και τη σημασία και το σκοπό των ρόλων που μιμούνται. Στο τρίτο στάδιο (5 έτος και μετά), τα παιδιά προσέχουν όχι μόνο τη δική του συμπεριφορά αλλά και τη συμπεριφορά των άλλων, που προέρχεται από το παίξιμο διαφορετικών ρόλων. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994, Χαραλαμπίδης, 1987)

Έτσι το άτομο παίζοντας το ρόλο ενός ενήλικα, μπαίνει στη θέση του, υιοθετεί τη συμπεριφορά του και εξασκείται σε ρόλους που θα χρειαστεί να παίξει αργότερα στη ζωή του. Τα αγόρια παίζοντας συνήθως ανδρικούς ρόλους μαθαίνουν να συμπεριφέρονται ως άνδρες και τα κορίτσια παίζοντας συνήθως γυναικείους ρόλους μαθαίνουν να συμπεριφέρονται σαν γυναίκες. Η οικογένεια επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς στα παιδιά και την μάθηση κοινωνικών ρόλων με τα παιχνίδια που προσφέρει στα παιδιά. Στα αγόρια προσφέρονται συνήθως όπλα, εργαλεία, αυτοκίνητα για την απόκτηση ανδρικής συμπεριφοράς και στα κορίτσια, κούκλες, μαγειρικά σκεύη, φορέματα για την απόκτηση γυναικείας συμπεριφοράς. (Χαραλαμπίδης, 1987)

Το αποτέλεσμα λοιπόν όλης αυτής της διαδικασίας είναι να ταυτιστεί το παιδί με τα πρόσωπα και τα σύμβολα του ίδιου με αυτόν φύλο και να οικειοποιηθεί τους κανόνες και τις προδιαγραφές που προσδιορίζονται για το φύλο του μέσα από τις θετικές αντιδράσεις και ενισχύσεις των «άλλων». (Μαραγκουδάκη, 1993)

Φαίνεται λοιπόν ότι στη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης αναγνωρίζεται η ενεργητική συμμετοχή και παρέμβαση του παιδιού στη διαδικασία εσωτερίκευσης και αφομοίωσης των κοινωνικά αποδεκτών τρόπων συμπεριφοράς για το φύλο του, όπως και στη γνωστική θεωρία, με τη μόνη όμως διαφορά ότι η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης δέχεται ότι η διαδικασία αυτή αρχίζει μόλις το παιδί

αποκτήσει την ικανότητα να αποδίδει τη σωστή φυλετική ταυτότητα στον εαυτό του και τους άλλους και όχι όταν αποκτήσει την έννοια της σταθερότητας του φύλου. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι στις τρεις από τις τέσσερις συνολικά θεωρίες που αναλύθηκαν –εκτός της ψυχαναλυτικής- πέρα από τις διαφοροποιήσεις και τις ομοιότητες ως προς τους μηχανισμούς και τις αρχές που χρησιμοποιούν για να εξηγήσουν πώς συντελείται η διαδικασία κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου, υπάρχουν κάποιοι κοινοί άξονες. Αρχικά δέχονται την καθοριστική σημασία των περιβαλλοντικών κοινωνικοπολιτισμικών επιδράσεων στη διαμόρφωση και εσωτερίκευση του ρόλου του φύλου. Υποστηρίζουν δηλαδή ότι οι διαφορές στα χαρακτηριστικά των δύο φύλων, οι διαφορετικοί τρόποι συμπεριφοράς και οι ικανότητες που παρατηρούνται και με βάση τα οποία διαχωρίζονται οι θέσεις και οι ρόλοι των φύλων στην κοινωνία εγχαράσσονται στην ψυχοσύνθεση των ατόμων με διάφορους μηχανισμούς και μέσα που συνιστούν τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης ως προς το ρόλο του φύλου, που αποτελεί άλλωστε ένα από τα πιο σημαντικά μέρη της ευρύτερης κοινωνικοποίησης. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Ο δεύτερος άξονας που αποδέχονται αφορά στην τρόπο που υιοθετούν τα παιδιά κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, δηλαδή τη μίμηση και αντιγραφή των τρόπων συμπεριφοράς και των δραστηριοτήτων προσώπων και συμβολικών μοντέλων του ίδιου με αυτά φύλου.

Τέλος και οι τρεις θεωρίες αναγνωρίζουν και δέχονται την καθοριστική σημασία που έχουν για την κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου οι διαφορετικές κοινωνικές εμπειρίες και τα βιώματα των φύλων κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας. (Μαραγκουδάκη, 1993)

Μια διαφορετική οπτική για την κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου ξεκίνησε τη δεκαετία του '70 ως απόρροια του φεμινιστικού κινήματος και αφού οι θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις κατέχουν σημαντική θέση κρίνεται σημαντικό να αναφερθούν.

Φεμινιστικές θεωρητικές προσεγγίσεις

Nancy Chodorow

Η συγκρότηση της γυναικείας ταυτότητας είναι σύμφωνα με την Chodorow άμεσα συνδεδεμένη με τη γυναικεία μητρική λειτουργία και ειδικά με τον τρόπο που αυτή μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά. Εξαιτίας της τόσο φυσικής σχέσης μεταξύ της ικανότητας της γυναίκας να γεννάει και να θηλάζει παιδιά και της υπευθυνότητάς της για το μέγλωμα και τη φροντίδα τους θεωρήθηκε ανέκαθεν η μητρική φροντίδα των γυναικών ως κάτι το φυσικό και αυτονόητο. Η μητρική αυτή λειτουργία φαίνεται πως αναπαράγεται κυκλικά αφού ως μητέρες οι γυναίκες παράγουν κόρες οι οποίες με τη σειρά τους έχουν μητρικές ικανότητες και ανάγκες ή επιθυμία για την απόκτηση παιδιών. (Ιγγλέση, 1994, Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Επιπλέον επιχειρεί μια αντιπαράθεση με τη θεωρία των ρόλων, παρόλο που δεν αρνείται ότι η θεωρία αυτή παίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου. Υποστηρίζει λοιπόν ότι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της εξέλιξης της προσωπικότητας του παιδιού είναι ότι αυτή εκτυλίσσεται σε σχέση με ένα άλλο πρόσωπο, τη μητέρα. Η σχέση αυτή που δημιουργείται ανάμεσα στο παιδί και τη μητέρα και ο τρόπος με τον οποίο βιώνεται είναι καθοριστικός.

Η μητέρα βιώνει το αγόρι ως το άλλο φύλο, ως κάτι το διαφορετικό και το συναίσθημα αυτό το προβάλλει στο αγόρι και το ωθεί να δημιουργήσει ρήξη με τον

εαυτό της. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργείται από την πλευρά του αγοριού απόθεση προς την μητέρα και ταύτιση με ένα αντικείμενο που δεν είναι πολύ συγκεκριμένο προς αυτόν, τον πατέρα ο οποίος λόγω της συχνής του απουσίας δε διευκολύνει την ταύτιση του αγοριού μαζί του. Το αγόρι δηλαδή δε συγκροτεί την ταυτότητά του θετικά (να γίνει σαν κάποιον) αλλά αρνητικά (να μη γίνει σαν κάποιον, δηλαδή τη μητέρα του). Η αντρική ταυτότητα δηλαδή ορίζεται ως αυτό που δεν είναι θηλυκό και για τη συγκρότησή της θεωρεί ως προϋπόθεση την απόσταση από το θηλυκό. Αυτή η διαδικασία ενισχύεται από τη μητέρα αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον που ενθαρρύνει τον ανδρισμό και την ανεξαρτησία του αγοριού. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Αντίθετα αναφορικά με την κόρη η μητέρα δεν πιστεύει ότι πρέπει να της μεταβιβάσει ότι είναι κάτι το διαφορετικό. Στην κόρη εστιάζονται κυρίως τα προβλήματα στην ταύτιση, στην απαγόρευση της διαφοροποίησης και έχουν ως αποτέλεσμα τα όρια μεταξύ κόρης και μητέρας να είναι δυσδιάκριτα. Η κόρη που ζει καθημερινά μια έντονα συναισθηματική σχέση με τη μητέρα, εσωτερικεύει τη μορφή της και ταυτίζεται μαζί της. Από την άλλη και η μητέρα ταυτίζεται με την κόρη αφού τη θεωρεί προέκταση του εαυτού της.

Σ' αυτές τις πρώτες σχέσεις με τη μητέρα θα δημιουργήσει αργότερα η κοινωνικοποίηση τους ρόλους των φύλων και θα οδηγήσει το κορίτσι στην ανάληψη του γυναικείου της ρόλου και της μητρικής λειτουργίας. Αυτή η ταύτιση μητέρας και κόρης εμπεριέχει στοιχεία της κοινωνικής καταπίεσης και της υποτίμησης του φύλου της, όπως αυτά βιώνονται καθημερινά μέσα από τη σχέση της με τη μητέρα. Επομένως το ότι μόνο τα κορίτσια γίνονται μητρικά απορρέει από τις διαφορετικές εμπειρίες στη σχέση τους με τη μητέρα και από τον τρόπο που βιώνεται αυτή η σχέση. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Carol Gilligan

Η Carol Gilligan διαπιστώνοντας την αδυναμία των θεωρητικών προσεγγίσεων ηθικής ανάπτυξης να ερμηνεύσουν τη διαφορετικότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, έκρινε πως έπρεπε να μελετήσει τη γυναίκα και να ερμηνεύσει το δικό της ηθικό κώδικα. Η τοποθέτηση της γυναίκας στα κατώτερα στάδια ηθικής ανάπτυξης μπορεί να ερμηνευθεί με τον αποκλεισμό τους από τις μελέτες και τις έρευνες της ψυχολογίας.

Μέσα από εμπειρικές έρευνες κατέληξε στο ότι οι δομικές διαφορές στη γνωστική ανάπτυξη των δύο φύλων και ο τρόπος που οργανώνουν τις σχέσεις τους με τους άλλους συνοψίζεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες οργανώνουν την ψυχοκοινωνική τους ταυτότητα γύρω από τον άξονα «σύνδεση με τους άλλους» ενώ οι άντρες γύρω από τον άξονα «αποστασιοποίηση και κοινωνικό επίτευγμα». (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Επιπλέον οι γυναίκες φαίνεται να διακατέχονται από φόβο και ανασφάλεια όταν πρόκειται να κάνουν ηθικές κρίσεις επειδή προφανώς φοβούνται τις συνέπειες που μπορεί να έχει μια τέτοια κρίση. Αυτή την ανασφάλεια την αποδίδει στο γεγονός ότι η γυναίκα είναι εξαρτημένη από την ανδρική παρουσία και εξουσία.

Ταυτόχρονα αυτό που προέκυψε από τις μελέτες της Gilligan είναι ότι τα κριτήρια που υπήρχαν μέχρι τότε για τη μέτρηση της ηθικής ανάπτυξης της γυναίκας δε μπορούσαν να έχουν εφαρμογή. Αφού γυναίκες και άνδρες μιλούν διαφορετική γλώσσα και αντιλαμβάνονται τον κόσμο διαφορετικά έπρεπε να θεσπιστούν κριτήρια που να ανταποκρίνονται στο γυναικείο τρόπο σκέψης. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Ο διαφορετικός τρόπος που το κάθε φύλο δομεί την ταυτότητά του προσδιορίζει και τη διαφορετική αντίληψη περί ηθικής. Η τάση για ανεξαρτησία που προσδιορίζει τον ανδρικό Εαυτό είναι συνυφασμένη με την ηθική των δικαιωμάτων

ενώ η σύνδεση με τους άλλους είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την ηθική της φροντίδας. (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Τέλος αυτό που υποστηρίζεται από την ίδια είναι ο διάλογος μεταξύ των δύο αυτών διαστάσεων της ηθικής, ανδρικής και γυναικείας, που θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση των δύο φύλων.

Simone de Beauvoir

Παρόλο που το έργο της συγγραφέως το «δεύτερο φύλο» δεν αποτελεί μια κλασική θεωρία κοινωνικοποίησης εντούτοις μπορεί να εξεταστεί ως εναλλακτική φεμινιστική προσέγγιση στις ήδη διατυπωμένες θέσεις για τη συγκρότηση της γυναικείας ταυτότητας και κατά συνέπεια της κοινωνικοποίησης του κοριτσιού. Μια προσέγγιση που συμπυκνώνεται στη φράση της Beauvoir: «δε γεννιέσαι γυναίκα, γίνεσαι». (Καλτσούνη-Νόβα, 1994)

Σύμφωνα με τη Simone de Beauvoir ολόκληρη η ιστορία της γυναίκας είναι έργο ανδρικό. Οι άνδρες δημιούργησαν τις αξίες, τα ήθη, τις θρησκείες, την ίδια τη γυναικεία εικόνα. Οι γυναίκες συμβόλιζαν πάντα το «Άλλο» και ποτέ δεν ήταν ενσωματωμένες στον κόσμο και τις κοινωνικές δομές.

Παράλληλα η ανατροφή των κοριτσιών συνίσταται σε μια ατελείωτη σειρά από στερήσεις και καταπιέσεις. Μετά τον απογαλακτισμό το κορίτσι αντιμετωπίζεται με υπερβολική τρυφερότητα ενώ το αγόρι με αυστηρότητα. Για να τα καταφέρει όμως το αγόρι στο δύσκολο δρόμο του ενθαρρύνεται να αναπτύξει την αλαζονεία του ανδρισμού. Οι γυναίκες και κυρίως οι μητέρες είναι αυτές που εξομοιώνουν το φαλλό με την ιδέα του ανδρισμού. Έτσι το αγόρι θα ενσαρκώσει την υπεροχή του ως φύλο. Ενώ το κορίτσι δε θα μπορέσει να ενσαρκωθεί σε κανένα σημείο του σώματός του. Η κούκλα θα λειτουργήσει ως αντιστάθμισμα που το κορίτσι τη φροντίζει όπως θα

ήθελε να φροντίζουν την ίδια. Μέσα από αυτά τα παιχνίδια το κορίτσι οδηγείται στην παθητικότητα αφού γίνεται η ίδια κούκλα και μαθαίνει ότι για να αρέσει πρέπει να είναι όμορφη αποκτώντας έτσι έναν έντονο ναρκισσισμό που γίνεται σκοπός της ζωής της. (Καλτσούνη-Νόβα,1994)

Επιπλέον οι καθημερινές κοριτσίστικες ασχολίες οδηγούν στη δυσαρέσκεια και την πλήξη. Η πλήξη αυτή εκφράζεται με το συναίσθημα της κατωτερότητας που νιώθουν τα κορίτσια. Αντίθετα τα αγόρια είναι τολμηρά, περιφρονούν τον πόνο και προκαλούν τον εαυτό τους και τον ανδρισμό τους. Τα ίδια τα κορίτσια τονίζει η συγγραφέας γίνονται συνένοχοι σε αυτό το καθεστώς αφού δε μπορούν να αντισταθούν στον πειρασμό της παθητικότητας που επίμονα καλλιεργείται στην ψυχή τους από τους γονείς, τους δασκάλους και την κοινωνία ολόκληρη. (Καλτσούνη-Νόβα,1994)

Τέλος η εφηβεία σύμφωνα με τη συγγραφέα αποτελεί ένα ακόμα επίπεδο της ζωής του κοριτσιού για την παγίωση της αντίληψης του εαυτού του ως αντικείμενο. Με την είσοδο στο γυναικείο κόσμο το κορίτσι ανακαλύπτει τον εαυτό του να έχει μεταβληθεί σε αντικείμενο μπροστά στα αδιάκριτα βλέμματα των άλλων. Οι αλλαγές στο σώμα σημαίνουν την προετοιμασία για την αφιέρωση στον άνδρα που σαν τελικό στόχο έχουν το γάμο, αφού άλλωστε και οι γονείς μεγαλώνουν την κόρη τους αποκλειστικά με αυτό το στόχο. (Καλτσούνη-Νόβα,1994)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται ως σύγχρονη και ο όρος αυτός οφείλεται, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, στην αλλαγή της παραδοσιακή δομής και οργάνωσης της κοινωνίας και κατά συνέπεια της οικογένειας. Με τη βιομηχανική επανάσταση επιτεύχθηκε το πέρασμα αυτό στη σύγχρονη εποχή με ό,τι συνεπάγεται αυτή η αλλαγή.

Η νέα μορφή οικογένειας που προέκυψε και αποτέλεσε την πιο συνηθισμένη μορφή, είναι η πυρηνική οικογένεια. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται συχνά πως το πέρασμα από την παραδοσιακή κοινωνία στη σύγχρονη επέφερε σημαντικές αλλαγές και στο νέο αυτό τύπο οικογένειας που προέκυψε, τόσο στη δομή όσο και στις λειτουργίες.

Πράγματι μια προσεκτική μελέτη του νέου αυτού τύπου οικογένειας δείχνει τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί και αποτελούν συνέπεια μια ευρύτερης κοινωνικής αλλαγής που συντελέστηκε. Η δομή της οικογένειας στη σύγχρονη κοινωνία δεν χαρακτηρίζεται από την ακαμψία των ρόλων υποστηρίζουν οι κοινωνιολόγοι. Είναι αλήθεια ότι αν συγκρίνουμε μια σύγχρονη οικογένεια με μια παραδοσιακή σαφώς θα εντοπίσουμε διαφορές ως προς τους ρόλους των ατόμων.

Η σημαντικότερη αλλαγή που έχει συντελεστεί στη σύγχρονη εποχή είναι η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας, μετά από πολλούς αγώνες του γυναικείου κινήματος. Φαίνεται όμως ότι αυτή η αλλαγή αντί να οδηγήσει σε αυτόματη διαφοροποίηση και του ρόλου του άντρα στη σύγχρονη κοινωνία δεν επέφερε καμία αλλαγή και διαφορά.

Παρατηρούμε ότι οι ρόλοι των δύο φύλων στη σύγχρονη κοινωνία ελάχιστα έχουν διαφοροποιηθεί από την παραδοσιακή. Δεν υποστηρίζουμε βέβαια ότι η γυναίκα της σημερινής εποχής έχει τα ίδια δικαιώματα που είχε πριν 40 χρόνια, όμως οι αλλαγές που έχουν συντελεστεί δεν δικαιολογούν σε καμία περίπτωση τον ισχυρισμό ότι υπάρχει ισότητα των δύο φύλων.

Οι ρόλοι των δύο φύλων όπως φαίνεται είναι αποτέλεσμα της θέσης που κατέχουν τα δύο φύλα στην εκάστοτε κοινωνία. Η θέση των δύο φύλων όμως όπως φαίνεται από την ιστορική μελέτη του φαινομένου, επηρεάζεται άμεσα από τις στερεότυπες κοινωνικές αντιλήψεις που επικρατούν για τα δύο φύλα. Το ερώτημα που προκύπτει εύλογα είναι πώς είναι δυνατό έστω και αν υπάρχουν τα στερεότυπα αυτά να διαιώνονται μέχρι σήμερα;

Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα δεν είναι άλλη από την κοινωνικοποίηση και συγκεκριμένα για το θέμα αυτό η κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου. Πολλές θεωρίες έχουν αναπτυχθεί σχετικά με την κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου που συντελείται αρχικά στην οικογένεια αφού αυτή αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης των ατόμων. Οι περισσότερες από αυτές παρόλο που διαφέρουν στις αρχές που υιοθετούν, αποδέχονται κάποιους κοινούς άξονες πάνω στους οποίους συντελείται η κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου. Αυτοί οι κοινοί άξονες είναι οι εξής:

- Ø Αποδέχονται την καθοριστική σημασία των περιβαλλοντικών κοινωνικοπολιτισμικών επιδράσεων στη διαμόρφωση και εσωτερίκευση του ρόλου του φύλου.
- Ø Αποδέχονται την από μέρους των παιδιών μίμηση και αντιγραφή των τρόπων συμπεριφοράς και των δραστηριοτήτων προσώπων του ίδιου με αυτά φύλου και κυρίως των γονιών τους.

- Ø Αποδέχονται την καθοριστική σημασία που έχουν για την κοινωνικοποίηση ως προς το ρόλο του φύλου οι διαφορετικές κοινωνικές εμπειρίες και τα βιώματα των φύλων κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας.

Από όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό πόσο η κοινωνικοποίηση των παιδιών ως προς το ρόλο του φύλου επηρεάζει τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους και δεν τα αφήνει ελεύθερα να δράσουν ανεξάρτητα από το φύλο τους και να κάνουν τις επιλογές τους. Αντίθετα τα άτομα εξαναγκάζονται να ενστερνιστούν τις κοινωνικές επιταγές και να εκπληρώσουν τις κοινωνικές προδιαγραφές και προσδοκίες.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο κόσμος έχει αλλάξει τόσο πολύ και οι απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής είναι τέτοιες που δε μπορούμε να μένουμε προσκολλημένοι στους ρόλους που διαιωνίζουν την ανισότητα των δύο φύλων και την εκ φύσεως κατωτερότητα του γυναικείου. Οι γυναίκες αφού διαπιστώνουν την εις βάρος τους ανισότητα οφείλουν να ζητούν μεγαλύτερη συμμετοχή σε ό,τι οριοθετείται ως «αντρικό», είτε έχει να κάνει με το χώρο εργασίας είτε με την ενασχόληση με τα κοινά κ.α. Από την άλλη πρέπει να υπάρξει ψυχολογική και εκπαιδευτική προετοιμασία των ανδρών ώστε να αποδεχτούν πρόθυμα τις ευθύνες τους σε ότι εκείνοι αποκαλούν «γυναικείες» δουλειές.

Είναι επιτακτική η ανάγκη των ατόμων να συμπεριφέρονται απαλλαγμένοι από το ρόλο και τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να αποβάλλουμε εντελώς από τη ζωή μας τους ρόλους, αλλά αντίθετα να αποφεύγουμε να κατευθυνόμαστε από το ρόλο του φύλου μας. Ότι κάνουμε ή δεν κάνουμε σε σχέση με το άλλο φύλο πρέπει να κατευθύνεται από το τι νιώθουμε ότι

θέλουμε να κάνουμε και όχι από το τι νομίζουμε ότι ταιριάζει στο ρόλο του φύλου μας. Προτείνεται δηλαδή ως μια κάποια λύση η ελαστικότητα στους ρόλους των δύο φύλων που ίσως κάποτε να οδηγήσει και στην αντιστροφή των ρόλων.

Δεν είναι βέβαια καθόλου εύκολη διαδικασία τόσο η ελαστικότητα όσο και ακόμα περισσότερο η αντιστροφή των ρόλων. Είναι όμως η αρχή που πρέπει να γίνει για μια πιο ισότιμη κατανομή των ρόλων των δύο φύλων.

Σημαντικό ρόλο θα μπορούσαν να παίξουν διάφορες επιστήμες στο θέμα αυτό της αντιστροφής και ελαστικότητας των ρόλων. Η κοινωνική εργασία, η ψυχολογία θα μπορούσαν να συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης για το ρόλο των δύο φύλων στη σύγχρονη κοινωνία.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Όπως επισημάναμε είναι γεγονός ότι τα στερεότυπα χαρακτηριστικά για τα δύο φύλα συντηρούνται και διαιώνίζονται μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Επομένως θα ήταν το λιγότερο αφελές να υποστηρίξει κανείς ότι από τη μία μέρα στην άλλη θα αντιστραφούν οι ρόλοι των δύο φύλων.

Μια σοβαρή προσπάθεια αλλαγής αυτής της κατάστασης θα μπορούσε, αν όχι να επιτευχθεί τουλάχιστον να επιχειρηθεί, από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς. Με σκοπό πάντα την ευαισθητοποίηση του ατόμου αλλά και την κινητοποίησή του για να βελτιώσει τη ζωή του μπορεί να διαμορφώσουν στρατηγικές με στόχο αρχικά την ενημέρωση των γυναικών αλλά και των αντρών για τον εγκλωβισμό τους στα παραδοσιακά στερεότυπα του ρόλου τους.

Με τις κατάλληλες μεθόδους οφείλουν να αφυπνίσουν τα άτομα και να τους υποδείξουν ότι μια συμπεριφορά απαλλαγμένη από τις προδιαγραφές του ρόλου του φύλου είναι μια πιο ελεύθερη συμπεριφορά και συνεπάγεται μια πιο ευτυχισμένη και ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Σημαντική ακόμη θα ήταν η συνεισφορά τους στα σχολεία, αν ποτέ προσληφθούν στη χώρα μας κοινωνικοί λειτουργοί, ώστε να προσεγγίσουν γονείς μικρών παιδιών που τώρα συνειδητοποιούν την ταυτότητα του φύλου τους και να τους εκπαιδεύσουν για τους σωστούς τρόπους κοινωνικοποίησής τους.

Αλλά και τα ίδια τα παιδιά μπορούν να μάθουν μέσα από την εκπαίδευσή τους από τους κοινωνικούς λειτουργούς ότι το κλάμα δεν είναι γυναικείο προνόμιο, η ανατροφή των παιδιών δεν είναι αποκλειστική ευθύνη της μητέρας, ο θυμός και η επιθετικότητα δεν χαρακτηρίζουν μόνο τους άντρες και γενικά να γίνει μια συντονισμένη προσπάθεια για την εξάλειψη των κοινωνικών στερεοτύπων που υπάρχουν ώστε να μπορούν πλέον οι άνθρωποι να εκφράζονται πιο ελεύθερα.

Το πρόβλημα της θέσης και του ρόλου των δύο φύλων είναι βασικά πρόβλημα εκπαίδευσης των ατόμων με την ευρύτερη έννοια. Ο μόνος λοιπόν τρόπος για την κινητοποίηση των ατόμων είναι η επανεκπαίδευσή τους με σωστές μεθόδους και ανθρώπινη προσέγγιση. Μόνο τότε τα άτομα θα μπορούν να ισχυρίζονται ότι έχουν την επιλογή να κάνουν στη ζωή τους αυτό που θέλουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έλληνες Συγγραφείς

- 1) Αντωνοπούλου Χριστίνα, Κοινωνικοί ρόλοι των δύο φύλων, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1999.
- 2) Αυδίκος Ευάγγελος, Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη οικογένεια, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1996.
- 3) Γεώργας Δημήτριος, Κοινωνική Ψυχολογία, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1995.
- 4) Γκιζελή Βίκα, Δέκα μαθήματα Κοινωνιολογίας, Αθήνα, Εκδόσεις Επικαιρότητα, 1987.
- 5) Δουλκέρη Τέσσα, Η συμμετοχή της ελληνίδας στην οικογένεια και στην εργασία, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1986.
- 6) Δουμάνη-Χρηστέα Μαριέλλα, Η ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος, 1989.
- 7) Ιγγλέση Χρυσή, Πρόσωπα γυναικών προσωπεία της συνείδησης, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1994.
- 8) Καζάζη Μαρία, Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην, 1993.
- 9) Καλτσούνη-Νόβα Χριστίνα, Κοινωνικοποίηση, η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1994.
- 10) Κατάκη Χάρης, Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος, 1984.
- 11) Λογοθέτη Σοφία, Η ταυτότητα και ο ρόλος της γυναίκας, Αθήνα, Εκδόσεις Τυποθήτω, 1998.
- 12) Μαραγκουδάκη Ελένη, Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1993.

- 13) Μουσούρου Λουκία, Η ελληνική οικογένεια, Αθήνα, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, 1984.
- 14) Μουσούρου Λουκία, Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1989.
- 15) Μουσούρου Λουκία, Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 1985.
- 16) Παρασκευόπουλος Ι.– Μπεζεβέγκης Η.– Γιαννίτσας Ν.– Καραθανάση Α., Διαφυλικές σχέσεις, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1995.
- 17) Πυργιωτάκης Ιωάννης, Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 1989.
- 18) Σαλάππας Χαράλαμπος, Η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου: Διαδικασία, προβλήματα, ερωτήματα, Πάτρα, [χ.ο], 1992.
- 19) Σκόδρα Ελένη, Η ψυχολογία της γυναίκας, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1998.
- 20) Τάτσης Νικόλαος, Κοινωνιολογία, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1991.
- 21) Τσαούσης Δημήτριος, Η κοινωνία του ανθρώπου, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1983.
- 22) Τσαρδάκης Δημήτριος, Η κοινωνική θεωρία των ρόλων, Αθήνα, Εκδόσεις Σκαρβαΐος, 1992.
- 23) Τσαρδάκης Δημήτριος, Η γένεση του κοινωνικού ανθρώπου, Αθήνα, Εκδόσεις Βιβλία για όλους, 1987.
- 24) Χαραλαμπόπουλος Βασίλειος, Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, εφαρμογή επιστημονικών αρχών στην οικογενειακή και σχολική αγωγή, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1987.

25)Χουντουμάδη Αναστασία, Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1998.

26)Χουρδάκη Μαρία, Οικογενειακή Ψυχολογία, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 1982.

Ξένοι Συγγραφείς

1)Askew S.-Ross C., Τα αγόρια δεν κλαίνε, μετάφραση Τερζίδου Μανίνα, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1994.

2)Chater K-Gaster R., Ο μύθος της ισότητας, μετάφραση Ν.Καραγιάννης, Αθήνα, Εκδόσεις Φυτράκη, 1997.

3)De Singly Francois, Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, μετάφραση Παλλαντίου Λήδα, Αθήνα, Εκδόσεις Σαββάλα, 1996.

4)Giddens Anthony, Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία, μετάφραση Κονιαβλίτης Θωμάς-Τριανταφυλλοπούλου Ντίνα, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1993.

5)Michel Andree, Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου, μετάφραση Μουσούρου Λουκία, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1981.

Λεξικά

1)Τσαούσης Δημήτριος, Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1989.

Διαδίκτυο

<http://users.otenet.gr/>